

OSLOMET

Frida Lund

Når to blir én

Hvordan påvirkes hverdagsvirksomheten til mødre som følge av en
fengselsdom?

Sammendrag

Målet med dette prosjektet har vært å få kunnskap og innsikt i hvordan mødre som pårørende opplever situasjonen når deres mann har fått en fengselsdom. Oppgaven tar utgangspunkt i Dorothy Smiths institusjonelle etnografi hvor begrepet hverdagsvirksomhet er inspirert av. Hverdagsvirksomhet omhandler den kunnskapen mennesker besitter i sin hverdag og hvordan de *gjør* handlinger. Hensikten med dette er å se hvordan mødrenes hverdag blir påvirket av større institusjonelle ordninger, som for eksempel kriminalomsorgen. Problemstillingen er som følger: *hvordan preges hverdagsvirksomheten til mødre som følge av en fengselsdom?*

Det er benyttet kvalitativ metode, hvor det er blitt utført semi-strukturerte intervjuer av tre informanter. Disse personene er mødre som har hatt, eller skal oppleve at deres partner blir innsatt i et norsk fengsel. Resultatene fra datamaterialet er delt inn i to kapitler, som viser min forståelse av mødrenes opplevelser som følge av fengselsdommen. Hovedkategoriene i analysen og drøftelsen er *oppretholdelse av kontakt med barnefar, organisering av hverdagen, åpenhet, relasjon til familie og praktisk og emosjonell støtte*.

Tendensene som fra analysen og drøftelsen belyser hvordan man kan si at pårørende blir straffet *sammen* med lovovertrederen, da de institusjonelle ordningene strekker seg utenfor murene. Mødrene i avhandlingen må forholde seg til regler og retningslinjer, som påvirker deres handlingsrom i hverdagen. Institusjonelle ordninger, slik som kriminalomsorgen legger føringer for flere aspekter ved mødrenes hverdag – eksempelvis hvordan dem kan opprettholde kontakten med den fengslede. Funnene viser at mødrene opplever marginalisering og stigmatisering som en direkte konsekvens av deres relasjon til lovovertrederen. Det stilles spørsmål til hvorfor pårørende blir straffet når dem selv ikke har gjort noe galt.

OsloMet – storbyuniversitetet , Fakultet for samfunnsvitenskap Oslo 2021

Forord

Jeg vil først og fremst takke min veileder Nico B. Johansen for hans støttende ord som hjalp meg med å komme gjennom dette. Din måte å vise forståelse til meg og hvilke problemer jeg har hatt gjennom disse årene har vært alfaomega.

Til Marina, som har tatt seg tiden til å lese gjennom og gitt meg konstruktive og motiverende ord har hjulpet meg til å fullføre. Uten deg hadde jeg ikke klart dette. Du er en stor inspirasjon!

Takk til Stine, min kjære søster, som korrekturleste. Det betyr mye at du orket! Og takk til Amanda som hjalp meg da jeg satt fast.

Jeg vil også rette en takk til mine tålmodige venner og familie som har tålt å høre meg gnåle i snart fire år om dette. Takk for at dere står ved min side uansett hvor vanskelig jeg kan være.

Til slutt vil jeg dedisere denne avhandlingen til Leo og min mamma. Uten deres hjelp hadde dette vært en umulighet. Dere har heiet på meg fra starten, selv de dagene jeg ikke visste hva opp eller ned var. Dere har gitt meg en motivasjon som ingenting kan måle seg med. Dere har holdt meg i hånden og tatt telefonen når jeg har hatt det vanskelig. Uten deres kloke ord og kjærighet ville jeg ikke siddet med en hel oppgave som jeg kunne levert. Takk for at dere har fungert som veiledende lys når det ting var altfor mørkt.

Oslo, Mai 2021

Innholdsfortegnelse

1.1 Problemstilling.....	1
1.2 Bakgrunn for valg av tema	2
1.3 Oppgavens struktur og oppbygging	2
1.4 Regler og retningslinjer for pårørende.....	3
1.5 Pårørende i Norge	4
3.0 Metode	6
3.1 Kvalitativ metode	6
3.2 Rekruttering av informanter	7
3.3 Utvalg.....	9
3.4 Gjennomføring av intervjuer	9
3.5 Min tilnærming til lovovertrederne.....	11
3.6 Forskningsetikk	11
3.7 Transkribering.....	12
3.7 Validitet og reliabilitet.....	13
4.0 Teori.....	15
4.1 Skam og sekundær stigma.....	15
4.2 Kjønnets omsorg.....	16
4.3 De skjulte straffende	17
4.4 Institusjonell etnografi.....	18
4.4.1 Formålet med institusjonell etnografi.....	18
4.4.2 Om institusjonell etnografi.....	19
4.4.3 Hverdagsvirksomhet.....	20
4.4.4 Tekst som styringsrelasjon	20
5.0 Mødrenes hverdagsvirksomhet.....	22
5.1 Kart over relasjoner, tekster og handlinger til mødrene:	23
5.2 Forklarelse av kartet.....	24
5.3 Opprettholdelse av forholdet med barnefar	24
5.3.1 Fængselsbesøk	24
5.3.2 Brev og telefon	29
5.3.3 Oppsummering.....	31
5.4 Organiseringen av hverdagen	33
5.4.1 Økonomi	33
5.4.2 Livet som pårørende	36
5.4.3 Oppsummering.....	40
6.0 Emosjonelt arbeid	42
6.1 Åpenhet.....	42
6.1 Relasjon til familie	47
6.3 Emosjonell og praktisk støtte.....	49
6.4 Oppsummering.....	51
7.0 Sammenfatning.....	52
7.1 Avsluttende tanker	53
Litteraturliste.....	55
Vedlegg	59

1.0 Innledning

Denne masteravhandlingen skal ta for seg problematikken rundt det å være pårørende til noen er innsatt i norske fengsler. Fokuset vil være på mødre som har barn med som har sittet eller skal sitte fengslet. Oppgaven har en kvalitativ metode, hvor datamaterialet bygger på funnene gjort i intervjuene med de tre kvinnelige informantene. Funnene og drøftelsen vil bli kartlagt i to kapitler, hvor hvert kapittel tar for seg ulike aspekter med informantenes hverdag. Disse temaene skal knyttes opp mot institusjonell etnografi hvor formålet er å forklare mødrenes hverdag ut ifra strukturer som kan anses å påvirke deres liv som pårørende.

Målet med oppgaven er å belyse hvordan hverdagen til kvinnelige pårørende preges av å ha en mann i fengsel. Ved at informantene har barn med den innsatte, viser dette et perspektiv som er lite forsket på i norsk sammenheng. Det stilles spørsmål til hvordan deres rolle som mor og hvordan deres handlinger i hverdagen blir preget av situasjonen.

1.1 Problemstilling

Problemstillingen for oppgaven ser slik ut:

” Hvordan påvirkes hverdagsvirksomheten til mødre som følge av en fengselsdom? ”

Fokuset vil ligge på kvinners erfaringer og tanker rundt det at barnefar blir innsatt. Fokuset på *kvinnens* erfaring bygger på at majoriteten av innsatte i norske fengsler er menn (SSB, 2018) – som gjør at det oftest er kvinnelige pårørende. For å besvare problemstillingen vil dermed hovedfokuset ligge på handlingene mødrene utfører i hverdagen som et resultat av at deres partner har fått en fengselsdom. Handlingene dem *gjør* i hverdagen omtales som hverdagsvirksomhet, et begrep inspirert av Dorothy Smith (2005) som vil bli tydeligere presentert i kapittel fire.

1.2 Bakgrunn for valg av tema

Bakgrunnen for valg av tema handler i stor grad om eget interessefelt. Med en bachelor i kriminologi har jeg fått mye kunnskap om fengsel som institusjon og kriminelle avvikere. Derimot hadde jeg på forhånd av dette prosjektet liten kunnskap om fangers pårørende – hva dem går gjennom og hvordan deres liv blir påvirket av at noen idømmes fengsel. Pårørende i sin helhet har relevans for faget i den grad at det omhandler mennesker som ofte trenger hjelp fra utenforstående. Sosialt arbeid handler nettopp om å lære å hjelpe personer i vanskeligstilte situasjoner hvor det kreves forbedring i livsvilkår, samtidig som man ønsker å forstå samfunnet og det sosiale rundt (Levin, 2004, s. 10). Da man ser at fangers pårørende ofte får dårligere helse – og levevilkår etter at en nær relasjon har havner i fengsel (Hamsund, 2010) og dermed har behov for hjelp, vil det være relevant og skrive om dette i masterprogrammet for sosialt arbeid. Dette gjør det til et fenomen med problemområder hvor det muligens er behov for forbedring og mer kunnskap til feltet. Problemområdene kan tenkes å være hvordan pårørende må ta på seg andre typer oppgaver enn man ellers ville gjort i en ”normal” tilværelse. Dette kan for eksempel være hvordan man blir alene med barna, aleneansvar for økonomi, håndtering av sitt eget og andres savn, sorg eller andre emosjonelle følelser. Disse temaene vil være gjennomgående i avhandlingen.

1.3 Oppgavens struktur og oppbygging

Denne oppgaven er delt opp i syv antall kapitler. Til å begynne med vil oppgaven presentere kort om fangers pårørende i Norge. Videre vil det teoretiske rammeverket som er brukt bli beskrevet. Teorien er basert på min tolkning av institusjonell etnografi. Det vil være utgangspunktet for analysen og diskusjonen i oppgaven. Videre i teorikapittelet vil tidligere forskning bli presentert. Her introduseres det begreper som vil anvendes videre i oppgaven. I oppgavens tredje kapittel gjøres det rede for studiens metode og analysestrategi. Prosessen som ble foretatt for å velge ut datamaterialet vil her forklares. Det vil bli presentert hvilke metodiske valg som ble tatt underveis i arbeidet – og oppgavens informanter blir introdusert. Videre kommer man til hoveddelen av oppgaven, som er delt inn i to kapitler. Den første delen i analysen/drøftelsen tar for seg opprettholdelse av kontakt

med barnefar og organisering av hverdagen. Den neste delen omhandler det emosjonelle aspektet ved kvinnenens hverdag, deriblant valget om åpenhet. Avslutningsvis vil det siste kapitlet presentere avsluttende refleksjoner, samt hvordan utviklingen og endringer om hvordan man forstår foreldrerollen og pårønderollen kan være nyttig for sosialt arbeid og sosialarbeidere.

1.4 Regler og retningslinjer for pårørende

Som pårørende er det regler man må forholde seg til når det gjelder blant annet besøk til innsatte, telefoni og post. Reglene og retningslinjene er ulike for fengsel med høyere og lavere sikkerhet, i tillegg til at hvert individuelle fengsel kan ha egne regler og rutiner (Kriminalomsorgen, 2015). Videre skal jeg kort redegjøre for ulike regler og retningslinjer pårørende på forholde seg til med tanke på kontakt med den fengslede.

Besøk: I forkant for besøket til fengsel må pårørende fylle ut en besøkstillatelse. Behandlingstiden kan ta opptil tre uker, før man mottar godkjenning eller ikke-godkjenning i posten (Kriminalomsorgen, 2015). Hvordan besøket foregår avhenger om det er i høysikkerhet- eller lavsikkerhetsfengsel. I høysikkerhetsfengsel er besøket som oftest kontrollert, i den grad at en ansatt ved fengselet skal være tilstede under besøket. Fengselet kan også forby fysisk kontakt mellom innsatt og pårørende dersom det oppleves som nødvendig. I lavsikkerhetsfengsel trenger besøket kun og kontrolleres dersom det oppleves som nødvendig av sikkerhetsmessige grunner (Kriminalomsorgen, 2015). I alle fengsler skal det legges til rette for barn som pårørende, slik at barna opplever besøket på en best mulig måte. Tiden man kan bruke på besøk avhenger fra fengsel til fengsel, men i gjennomsnitt er det ca. 45 minutter per uke (FFP, 2015).

Telefoni: Innsatte har, uavhengig av høysikkerhet eller lavsikkerhet, 20 minutters telefontid hver uke. Disse minuttene skal dekke alt av telefontid til familie, venner – men også praktiske telefonsamtaler som for eksempel til Nav (Kriminalomsorgen, 2015). Dersom den innsatte har omsorgsansvar kan telefontiden utvides til 30 minutter.

Brev: Innsatte kan brevveksle med hvem man vil, men i høysikkerhetsfengsel skal posten kontrolleres. I noen tilfeller hvor det ikke finnes sikkerhetsmessige grunner, kan kontroll falle bort. Dersom det oppleves nødvendig kan posten kontrolleres i lavsikkerhetsfengsel. Med kontroll menes blant annet gjennomlesning av brev før det sendes eller mottas (Kriminalomsorgen, 2015b).

1.5 Pårørende i Norge

Når noen begår en alvorlig handling som strider imot den norske lov er det forventet at det skal få konsekvenser. Man blir idømt en bot eller fengsel – hvor man skal rehabiliteres før man får komme ut til samfunnet igjen. Bak enhver person som soner en dom i norske fengsler står det pårørende på utsiden som ofte blir glemt. Om lag 50.000 mennesker opplever hvert år at noen i nær familie fengsles (Hamsund, 2010). For enkelte kan fengslingen komme som et lyn fra klar himmel, mens for andre er dette noe en har ventet på i flere år. Til felles for pårørende er at mange av dem vil oppleve en stor omveltning som påvirker hverdagen mer enn mange vil tørre å innrømme høyt. Og det kan stilles spørsmål ved hvem som vil tale deres kamp for en bedre hverdag.

Innsattes levekår er et område som er mye forsket på og det finnes mye litteratur på temaet (se for eksempel Revold, 2015; Skardhamar, 2012; Nilsson 2003).

Hovedfokuset i fengselsforskningen har vært på nettopp de *innsatte*, som gjør at forskning på fangers pårørende er mer begrenset, tross for at det i nyere tider er blitt gjort mer forskning på området (se for eksempel: Braman, 2004; Comfort, 2008; Schevik, 2007). Felles for forskningen om pårørende er at majoriteten av dem blir satt i en vanskelig livssituasjon når en kjær person blir fengslet. Dette vil variere ut i fra hvilket forhold en har til den dømte, samtidig som hvilket lovbrudd som er blitt begått, hva slags straff en får og lignende.

Både innsatte og pårørende opplever ulike utfordringer knyttet til fengslingen. For den innsatte er det et nytt liv bak murene som venter, mens for de pårørende venter en ny

hverdag uten et nær relasjon. Mange opplever en økonomisk krise som et resultat av fengslingen (Hamsund, 2010). Reiseutgifter kan blant annet være noe som kan tyngte familiens økonomi, da det ikke er gitt at fengslingen skjer i nærheten av hjemmet. I tillegg er det mange som bidrar økonomisk til den innsatte da dagpenger ikke nødvendigvis dekker utgifter til klær, toalettartikler og lignende. Etter dagsens lovverk blir man ikke enslig forsørger til tross for at man er gift med den innsatte, noe som gjør at pårørende utelukkes fra offentlige stønader og forsørgerbidrag som igjen vil tyngte økonomien betraktelig (Hamsund & Sandvik, 2010, 2010). ”Foreningen for Fangers Pårørende” (heretter FFP) er en organisasjon som arbeider direkte med mennesker som har en nær relasjon i fengsel. De har gjort en landsomfattende undersøkelse knyttet til helsen og livskvaliteten til fangers pårørende. Undersøkelsen bygger på informasjon fra 333 pårørende, herunder 110 barn (Hamsund & Sandvik, 2009). I tillegg til de negative økonomiske konsekvensene som kommer av fengslingen, viser undersøkelsen at over halvparten av personene som deltok har fått dårligere helse etter fengslingen (Hamsund & Sandvik, 2009, s. 4). Dette kan være alt fra psykiske lidelser som kommer som en konsekvens av forandringen som skjer i livet, til andre helseplager som hodepine, muskelsmerter og lignende. Disse konsekvensene som man finner i norsk forskning gjenspeiler seg også i annen litteratur (Christensen, 1999; Comfort, 2006).

Mange i undersøkelsen ytret også bekymringer rundt kommunikasjon og kontakt med den fengslede (Hamsund & Sandvik). I mange fengsler er det én times besøkstid hver uke, noe som for mange oppleves som for lite, spesielt når barn er involvert. Samtidig er det fengslene selv som setter regler og restriksjoner for hvordan besøket skal organiseres, noe som kan gjøre at opplevelsen føles unaturlig og kontrollert. Dette tross for *nærhetsprinsippet* som kommer frem i Stortingsmelding nummer 37 (2007-2008) som er et tiltak for å hindre at innsatte blir sosialt isolert, og bunner i tilrettelegging for kontakt med familie og nærmiljø under soningsoppholdet (St. Meld, 2007-2008, s. 200). Det kan dermed stilles spørsmål til om nærhetsprinsippet fungerer i praksis, når Hamsund og Sandvik (2010) skildrer bekymringene til pårørende knyttet til nettopp fraværet av nærheten man får til den innsatte ved fengsling. Denne problematikken finnes også forskningsmaterialet fra utlandet (Christian, 2005; Codd, 2008b; Ferraro et al., 19833; Light & Campbell, 2006).

3.0 Metode

I dette kapitlet skal jeg gjøre rede for metoden i oppgaven, deriblant hvordan datamaterialet er innhentet og hvilke metodiske overveielser som er blitt tatt. Oppgaven har en kvalitativ metode og datamaterialet baserer seg på tre semi-strukturerte intervjuer med kvinnelig pårørende som har barn med en som har vært eller skal bli innsatt i norske fengsler.

3.1 Kvalitativ metode

Kvalitativ metode egner seg godt til å oppnå forståelse og fordypning av sosiale fenomener. Dermed fant jeg det hensiktsmessig å benytte kvalitativ metode for å få innblikk i hvordan foreldrerollen til fangers pårørende endrer seg ved en innsettelse – og videre tolke materialet kvalitativt (Thagaard, 2009). Ved å bruke IE som teori, hvor målet er å oppnå kunnskap om erfaringen de som forskes på besitter, fant jeg det intervju som den beste metoden for å innhente informasjon. På bakgrunn av dette falt valget på semi-strukturerte intervjuer fordi jeg anså det til å være den beste kilden til å studere fenomenet jeg ville forske på. Semi-strukturerte intervjuer er kort fortalt en intervjuform hvor spørsmålene er løst strukturert, samtidig som alle intervjuobjektene får de bestemte spørsmålene stilt i lik rekkefølge (Magnusson & Marecek, 2015). Denne måten åpner opp for en dialog mellom intervjuer og intervjuobjektet, hvor intervjuobjektet gis rom til å snakke om ting som ikke nødvendigvis er planlagt på forhånd.

Da gruppen jeg ønsket å intervjuer er i en svært sårbar situasjon var det viktig for meg som forsker å tenke på hvordan jeg går fram. Det var derfor hensiktsmessig å informere intervjuobjektene om temaene jeg tenkte å gjennomgå for å prøve å skape en tillitt og gjøre situasjonen tryggere for vedkommende (Magnusson & Maraceek, 2015). For å oppmuntre til dialog sier Magnusson og Maraceek (2015, s. 63) at følgende punkter er formålstjenlig: *”adjusting their speaking style and language use to catch participant, maintaining the structure of the interview, and guiding the content of the interview”*. For å gjøre det lettere og opprettholde strukturen og drive innholdet i intervjuet den veien man ønsker, er det lurt å bruke en intervjuguide. Det kan være lett å spore av i et semi-strukturert intervju, som er en av de vesentlige ulempene ved denne metoden – men med en intervjuguide vil det være enklere å forsøke å holde seg til temaet tross for at samtalen kan flyte lett og spore av (Magnusson & Maraceek, 2015).

I tillegg til intervjuer ønsket jeg å utføre et feltarbeid i et eller flere fengsler på Østlandet for å kunne få en fornærmelse av hvordan det er å besøke en innsatt. Dette ville jeg gjøre for å se de institusjonelle ordningene i praksis – da det er et reglement om besøkstid, hvordan en eventuell reisevei vil være, sikkerheten rundt et besøk og lignende. Ved å oppleve de institusjonelle ordningene kunne jeg fått kunnskap om hvordan de påvirker pårørendes virksomhet. Slik som Fangen beskriver: ”Feltarbeid åpner for at du kan tilegne deg kunnskap gjennom førstehåndserfaringer. Du kommer nærmere inn på folks virkelighet og får personlig kunnskap om dem” (Fangen, 2014, s. 39). Jeg ville med dette fått et bilde av opplevelsen til informantene gjennom feltarbeidet. Dessverre ble ikke dette gjennomført på grunn av Covid-19. Dermed kunne jeg bare få denne kunnskapen illustrert fra intervjuene med informantene. Dette gjorde at det ble lagt noe mer fokus på fengselsbesøk i intervjuene enn planlagt, uten at det ble merverdige forandringer i intervjuguiden.

3.2 Rekruttering av informanter

Før datainnsamlingen tok jeg kontakt med FFP, som nevnt jobber for pårørendes rettigheter. Min tanke var at organisasjonen var et lønnsomt sted for å lete etter informanter da dem har tett kontakt med personer som kunne passet i min målgruppe. Personene jeg ønsket å ha som intervjuobjekter til min masteravhandling kan være en vanskelig gruppe å komme i kontakt med da dem ikke er spesielt ”synlige” grunnet deres sårbare situasjon. Gjennom FFP fikk jeg mulighet til å komme på et årsmøte for å få en bedre forståelse av hva dem jobber aktivt med. Arbeidet inkluderer rådgivning, arrangementer, terapi og generell støtte til fanger pårørende. Et av hovedformålene til organisasjonen er å synliggjøre problemene pårørende ofte kan stå over i håp om å bedre situasjonen ved hjelp av politikere og medier. Jeg fikk også et møte med en av de ansatte i FFP hvor vi snakket løst om hva jeg ønsket å skrive om – for å finne ut om min problemstilling ville være relevant for deres arbeid, i den grad at det er lite forsket på.

Selve rekrutteringen var en lang og krevende prosess. I første omgang sendte FFP ut en skriv (Vedlegg 6) på vegne av meg til en gruppe potensielle kandidater. Med potensielle kandidater menes strategisk utvalgte kandidater som representerer egenskaper som er relevante for problemstillingen (Thagaard, 2003). Kriteriene var i hovedsak personer som har barn med en innsatt. Personene kunne være både menn og kvinner, men siden majoriteten av innsatte i norske fengsler er menn (SSB, 2014), antok jeg på forhånd at mine informanter ville være flest kvinner.

Etter initiativet fra FFP henvendte en person seg til meg via epost, men det ble dessverre frafall. En annen kvinne tok kontakt via telefon, men vedkommende passet ikke mine inklusjonskriterier da hun ikke hadde barn med en innsatt, noe som var en forutsetning for å være informant. Med andre ord hadde jeg ingen informanter etter første forsøk.

Etter at jeg dessverre ikke fikk informanter gjennom FFP undersøkte jeg flere organisasjoner som har en tilknytning til innsatte og/eller pårørende – eksempel røverradioen, kriminalomsorgen og kirkens bymisjon. Jeg valgte også å gjøre om inklusjonskriteriene mine til at informanter ikke nødvendigvis trengte å en partner i fengsel på *daværende* tidspunkt hvor intervjuet fant sted, men at det kunne være i fortiden eller noe som skal skje. Dette gjorde jeg for å øke sjansene for å komme i kontakt med noen potensielle informanter, da inklusjonskriteriene gjelder flere personer i samfunnet. Tross for nye kriterier og kontakt med flere instanser var det enda vanskelig å få informanter. Dette kan skyldes at oppgaven har et sårbart tema, hvor mange føler skam og skyld knyttet til det å være en fangers pårørende. Kirkens bymisjon sendte ut skriv på vegne av meg, men dessverre tok ingen kontakt. Kriminalomsorgen kunne ikke hjelpe da dem tidligere har brukt for mye tid og ressurser på å hjelpe bachelor/masterstudenter som har resultert i at dem ikke lenger kan bidra med rekruttering av informanter.

Jeg skrev derfor en status på min private Facebook (vedlegg 4) som jeg åpnet opp for allmennheten og ba venner og bekjente dele i håp om at noen potensielle informanter ville se dette. Dette resulterte i at en organisasjon med navn *Fengselsfugl* drevet av tidligere innsatte som jobber med å gi veiledning og bistand til både innsatte og pårørende delte min status på deres side på facebookside. I tillegg til fengselsfuglene sin deling av posten, ble den delt 25 ganger av venner og bekjente. Delingen ga resultater, hvorpå tre personer tok kontakt for å uttrykke ønske om å stille som informant.

Vanskelighetene med å rekruttere informanter påvirket utvalget ved at jeg ikke kunne få datamaterialet som var svært representativt, ei heller noe særlig variasjonsbredde. Dog hadde informantene som viste interesse for å være med en relevans til oppgaven, i den forstand at de kan belyse ulike aspekter ved å være pårørende til en lovovertreder.

3.3 Utvalg

I denne studien ble det gjennomført tre intervjuer. I utgangspunktet ønsket jeg å ha minimum fem informanter, men siden rekrutteringen var vanskeligere enn først antatt landet jeg dermed på tre. Hovedpersonene i denne oppgaven er tre kvinner i ulike aldre, bosatt på forskjellige steder på Østlandet – som på hver sin måte er eller har vært pårørende til en innsatt. Pseudonymene til kvinnene er: *Ida*, *Lisell* og *Christine*. For Ida og Lisell sin del var barnefars soning noe som hørte fortiden til, mens for Christine sin det var det på daværende tidspunkt enda noen måneder igjen til barnefar skulle inn. Felles for kvinnene er at dem på intervjutidspunktet var enda sammen med barnefar. For å gi en ytterligere presentasjon av informantene deler jeg dem inn i separate avsnitt:

Lisell er en dame i 20 årene som ventet barn med sin samboer da han ventet på soningsdato. Samboeren fikk utsatt soningen da innsettelsesdatoen var rundt termin. Barnet var dermed rundt tre måneder da han ble innsatt. Soningen varte i rundt to måneder. Samboeren var innsatt på et lavsikkerhetsfengsel, ikke langt fra hvor dem bodde.

Ida er en voksen dame som i dag har voksne barn. På tidspunktet hvor soningen fant sted gikk de to barna på barne- og ungdomsskolen. Mannen satt i første omgang inne i et høysikkerhetsfengsel, en godt stykke fra hjemmet deres. Videre ble han plassert i et fengsel noe nærmere, før han til slutt fikk plass i en overgangsbolig. Han sonet i ca. to og et halvt år. Ida var i utgangspunktet i permisjon fra jobben, men måtte tilbake da mannen ble fengslet. De bodde i en liten bygd på dette tidspunktet.

Christine er en dame i sent 20-årene som sammen med samboeren har en liten datter. Datteren ble født mens de ventet på dommen fra rettsaken. Saken til samboeren gikk gjennom alle rettsinstanser, som dermed tok flere år. På intervjutidspunktet var det enda noen måneder igjen før samboeren skulle inn i et høysikkerhetsfengsel noen timer unna hjemmet deres. Dommen ble satt til ca. to og et halvt år.

3.4 Gjennomføring av intervjuer

Ettersom temaet for intervjuene kan oppleves som sårbart for informantene, fant jeg det hensiktsmessig og la dem selv velge hvor dem ønsket at intervjuet skulle finne sted. Å la informantene selv sette linjer for hvordan intervjuet skulle gjennomføres er det med på å skape

en tillit mellom dem og meg. Et av intervjuene forgikk hjemme hos informanten selv, et annet var på en offentlig café og det siste var over telefon grunnet Covid-19. Samtidig var jeg hele veien oppmerksom på å være en aktiv lytter som beskrives som følgende:

This includes providing clarifications about the topic if necessary; asking the participant clarifications when an account they have given is unclear or unfinished; and providing prompts when a participant hesitates (Magnusson & Marecek, 2015, s. 63).

På den måten ble det mer flyt i samtalen, slik man ønsker i semi-strukturerte intervjuer. På forhånd av intervjuene hadde informantene mottatt samtykkeskjema (vedlegg 2 og 3) slik både dem selv og barnefar kunne signere på forhånd. Jeg mottok to av skjemaene fysisk, og det siste over mail hvor det senere ble plassert i en kryptert mappe hvor kun jeg har tilgang. Jeg brukte båndopptaker som var lånt fra OsloMet til alle intervjuene. Ulempen ved bruk av båndopptaker slik jeg opplevde det var at den tar litt av oppmerksomheten i starten – hvor man prøver å skape en så naturlig setting som overhodet mulig, men båndopptakeren setter en liten brems på det hele. Derimot ble den fort glemt underveis i intervjuene og ble heller et fint hjelpemiddel i den grad at jeg kunne rette all min fokus på informantene. På denne måten ble kontakten mellom informantene og meg bedre da samtalen fløyt bedre med tanke på at jeg slapp å notere underveis. For å få en mer helhetlig forståelse, sett i lys av Halvorsen (2011) lot jeg mulighetene for at informantene selv kunne ta opp ting som var relevant for temaet, uten at jeg selv stilte direkte spørsmål om de ønsket å ta opp. Intervjuguiden (vedlegg 1) ble flittig brukt under intervjuene, hvor noen av temaene var: *hverdagen, relasjoner, økonomi, familieliv*. Intervjuene tok i snitt én time.

Alle informantene fortalte meg om en krevende periode fra deres liv og jeg forsøkte å være så forståelsesfull som jeg kunne da jeg hørte om de forskjellige livssituasjonene. Silverman (2005, s. 39) skriver at det kan være lurt for nye forskere å skrive om et tema man selv har erfaring med, slik at datainnsamlingen blir lettere. Jeg opplevde datainnsamlingen som noe vanskelig, slik Silverman (2005) påpeker – men samtidig følte jeg det var hensiktsmessig å klare å distansere meg fra temaene slik at jeg ikke ledet informantene i en retning jeg ønsket. Tross for at jeg ikke har erfaring som kan sammenlignes med hva informantene fortalte, har jeg kjennskap til kriminologi og læren om avvikere – som gir meg en bredere forståelse av fenomenet kriminalitet. Jeg selv følte dette var med på å få informantene til å ha en tillitt til meg, som gjorde dem mer avslappet og rolig. I forkant av hvert intervju hadde jeg en samtale med hver informant hvor jeg

presenterte oppgaven og småsnakket mens jeg ordnet med det tekniske. På den måten åpnet jeg opp for at informantene kunne stille spørsmål til oppgaven dersom det var noe dem lurte på.

3.5 Min tilnærming til lovovertræderne

Partnerne til kvinnene i avhandlingen har alle blitt dømt av norsk domstol. Hvorfor dem har blitt dømt til fengsel var ikke et tema jeg ville ta opp selv under intervjuene, da det var mødrenes kunnskap om egen hverdag og deres handlinger som skulle være i hovedfokus. Mødrenes endringer i hverdagen er et direkte resultat av fengslingen som har vært, eller skulle skje. Tross for dette har de kriminelle handlingene ingen plass i avhandlingen da det til en viss grad ville tatt fokuset vekk fra problemstillingen, samtidig som det var et etisk bevisst valg.

3.6 Forskningsetikk

Det er viktig å ta etiske vurderinger i både forkant og underveis i et forskningsprosjekt – for å sikre at de etiske kravene ivaretas. Forskningsetikk forstås som et sett av verdier, normer og institusjonelle ordninger som sikter på å regulere vitenskapelig forskning (De nasjonale forskningsetiske komiteene [NESH], 2016). De etiske kravene som må ivaretas innebærer blant annet anonymisering, informert og fritt samtykke og generelt hensyn til informantene i forskningsprosjektet (NESH, 2016). Prosjektet ble på forhånd meldt inn til Norsk Samfunnsvitenskapelige database, heretter NSD (NESH, 2016), på grunn av behandlingen av de personsensitive opplysningene som kunne komme frem i lys av datainnsamlingen. Dataoppbevaringen ble gjort etter NSD sine retningslinjer. Opptakene fra intervjuene ble transkribert og persondata ble anonymisert med en gang, slik at det ikke ble lagret på noen datamaskiner.

Alle informantene fikk på forhånd tilsendt et samtykkeskjema (vedlegg 2), hvor det ble presisert at informantene til enhver tid kunne trekke seg fra prosjektet. Dette er en plikt en forsker må opprettholde (NESH, 2016, s. 14). Samtykkeskjemaet som informantene måtte signere under, ble også sendt til mennene til de som ble intervjuet, etter forespørsel fra NSD. De fikk dermed en revidert versjon tilpasset deres rolle i prosjektet (vedlegg 3). Grunnen til at dem måtte signere et samtykkeskjema, tross for at dem ikke ble intervjuet begrunnes med at de mest sannsynlig ville bli omtalt i intervjuene – og dermed var det viktig at også deres interesser ble ivaretatt. Dette betyr at mennene også kunne velge å trekke samtykke dersom dem ønsket det.

Konfidensialitet er et nøkkelord når det kommer til forskningsetikk. Både for at datamaterialet behandles konfidensielt i henhold til NSD, men også for å ivareta informantenes anonymitet (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 88). Prinsippet om anonymitet forstås slik at personsensitive opplysninger og formidling av forskningsmaterialet i hovedsak skal være anonymisert for å beskytte informanten (NESH, 2016, s. 16). Dette betyr dette at informantene får en forsikring om at det dem forteller i intervjuene og andre opplysninger om dem ikke vil beskrives på måter som gjør at man kan identifisere dem. Dette er grunnen til at intervjuobjektene i denne oppgaven har fått fiktive navn, slik at deres identitet beskyttes i lys av anonymiseringsprinsippet (NESH, 2016). I denne oppgaven måtte jeg også skille mellom etiske problemstillinger knyttet til tema, samtidig som jeg måtte ta hensyn til generell forskningsetikk. På den forskningsetiske siden var det pragmatiske oppgaver slik som samtykkeskjema, innmelding til NSD og lignende som var vesentlig – mens på den andre siden kan temaet for informantene selv oppleves som vanskelig da det er sensitive erfaringer som omtales. Valgene jeg tok knyttet til etiske problemstillinger med tanke på tema, resulterte i at informantenes syn på de kriminelle handlingene mennene har begått tar liten plass i avhandlingen, samtidig som årsaken til hvorfor mennene ble dømt ikke blir skildret. Dette er et bevisst valgt, både av etiske grunner – men også for å begrense avhandlingen og holde fokuset på temaet knyttet direkte til problemstillingen. Et argument ved å velge å forske på et tema som kan anses som sårbart er nettopp fordi man ikke nødvendigvis tenker på pårørendes situasjon med straffesaker og fengslinger. Derfor, ved å bevare pårørendes anonymitet og ivareta forskningsetikken bør deres livssituasjoner studeres for å produsere ny kunnskap, som på sikt forhåpentligvis kan hjelpe dem.

3.7 Transkribering

Kvale og Brinkmann (2015, s. 204) beskriver transkribering som en fortolkningsprosess, hvor talespråk og nedskrevne teksters ulikheter kan kollidere og skape praktiske og prinsipielle problemer. Videre beskriver dem denne metoden som noe som strukturerer samtalen og dermed gjør den bedre egnet for videre analyse (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 206). Rett etter intervjuene var gjennomført ble dem transkribert i Microsoft Word. Det som ble utelukket fra transkriberingen var personopplysninger som navn, stedsnavn og lignende da dette ikke ble ansett som relevant for oppgaven (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 207). Siden transkriberingen anses som et verktøy for videre analyse benyttet jeg meg av en fargekoding, i både word og fysiske papirer. Dette var for å gjøre kategoriseringen enklere for meg selv. I hvert av

transkriberingsfilene markerte jeg ord og setninger som kunne knyttet til et spesifikt tema – for å gjøre analysen enklere. Dette kunne for eksempel være reisevei, økonomi, sosialisering, åpenhet og lignende. På denne måten kunne jeg lettere finne fellestrekk mellom de ulike intervjuene når datainnsamlingen var ferdig.

3.7 Validitet og reliabilitet

Validitet er et begrep som omhandler gyldigheten til forskning. I all forskning vil det finnes svakheter og faktorer som ikke er inkludert, noe som kan påvirke gyldigheten (Johannsen et al, 2008). Gjennom hele prosessen med avhandlingen har jeg forsøkt å ha et kritisk blikk og overveid valg for å kunne sikre kvaliteten og gyldigheten på en best mulig måte. Kvale og Brinkmann (2009, s. 250) skildrer hvordan en forsker hele veien må tenke på alt fra hvordan undersøkelsen gjennomføres til hvordan fortolkningen av analysen er, noe de omtaler som intern validitet. Med andre ord handler validitet om tolkning av innsamlet data og stiller krav til gyldigheten av de tolkningene en forsker kommer med (Thaagaard, 2009, s. 201). Innledningsvis i avhandlingen har jeg fremmet mine synpunkt på hvorfor jeg mener problemstillingen er relevant, hvor jeg videre i metodekapitlet har redegjort hvor hvilke valg jeg har tatt og forsøkt å begrunne hvorfor. Jeg gjorde meg tanker om hvor mange informanter jeg ønsket, for å bedre validiteten i avhandlingen – noe som ikke gikk etter planen. Tross for et mindre antall informanter å hente data fra, er utvalget relevant for det jeg ønsker å finne ut av. Postholm (2005) konstaterer at målet med kvalitativ forskning ikke er å generalisere til en større populasjon, men heller gå i dybden på fenomener som forskes på, slik at det kan ha en overføringsverdi. Denne overføringsverdien kalles ekstern validitet (Postholm, 2005). Jeg ser at jeg kunne brukt mer tid og ressurser på å forsøke å finne informanter med ulik bakgrunn i den grad at jeg fikk flere beskrivelser av hvordan det er å være aleneforelder når partner har vært, er – eller skal i fengsel. På den måten kunne overføringsverdien vært større. Siden det kun ble tre informanter tar oppgaven for seg opplevelsedimensjon av tematikken knyttet til problemstillingen på en utforskende måte, slik at avhandlingen likevel har en nytteverdi tross liten variasjonsbredde.

Reliabilitet omhandler hvorvidt forskning er blitt foretatt på en pålitelig og tillitsvekkende måte (Thagaard, 2009, s. 198). Det er en kritisk vurdering av prosjektet, hvor man forsøker å produsere pålitelig data. For å sikre reliabilitet i kvalitativ forskning skal det gis en dekkende redegjøring av prosessen i prosjektet, herunder fremgangsmåten som er anvendt for å sikre kunnskap om fenomenet som forskes på og analysere dataene. Fangen (2010) påpeker hvordan

det kan være vanskeligere å sikre reliabilitet i kvalitativ metode enn kvantitativ – grunnet forskerens egne ”forskerbriller”. Dette vil si at dersom flere forskere hadde anvendt samme kvalitativ metode som observasjons- og intervjuguide, ville det gitt ulike resultater grunnet ulik erfaringsbakgrunn og fordi enhver person tolker annerledes enn en annen (Fangen, 2010). For å prøve å sikre reliabiliteten i avhandlingen har jeg forsøkt å beskrive fremgangsmåten og hvordan intervjuene kan forsås i lys av teorien som er brukt. Samtidig har bruken av lydopptaker hjulpet meg med å transkribere på en måte slik intervjuene er gjengitt på en korrekt måte.

4.0 Teori

I dette kapitlet skal det redegjøres for forskning som kan knyttes til avhandlingens tematikk og problemstilling. Det innebærer begreper som kan anvendes i forskning om fangers pårørende, deriblant skam og stigma. Samtidig er det hensiktsmessig å knytte inn kjønnen omsorg da det ofte er *kvinnelige* pårørende til innsatte, samt forskning om de skjulte straffende i lys av Comfort (2008). Videre skal det redegjøres for institusjonell etnografi (heretter IE) som er den teoretiske fremgangsmåten.

4.1 Skam og sekundær stigma

Stigma er et begrep som kan knyttes tilbake til grekerne som brukte begrepet om mennesker med kroppslige tegn som tydet på at dem var kriminelle, slaver og dårlige mennesker – generelt et begrep som omhandlet mennesker man måtte holde seg unna (Gundersen, 2018). Grekernes betydning kan oversettes til *sårmerke* på norsk, noe som indikerer et fysisk synlig merke på personer som har noe å si hvor hvordan samfunnet så på dem. Stigma blir selv i dag ofte brukt som noe negativt, det vil si at man påfører bestemte grupper og personer en negativ egenskap basert på et kjennetegn, i likhet med grekerne. Fangers pårørende opplever *også* en følelse av stigma tross for at dem selv ikke har begått en straffbar handling (Hamsund & Sandvik, 2010).

Erling Goffmann (1963) presenterte begrepet stigma i sin bok med tilsvarende navn, hvor han deler inn i ulike typer stigma: *fysisk stigma*, *stigmatisering av karaktertrekk* og *stigmatisering av gruppeidentitet*. Førstnevnte omhandler fysiske deformiteter, herunder medfødte misdannelser. Individuelle karakteristisk som kan oppfattes som svake, dominerende eller unaturlige. Stigmatisering av gruppeidentitet som omhandler stigmatisering mot bestemt rase, nasjon, religion eller lignende (Goffmann, 1963, s. 4-5). Som n mener at tross ulikheter ved de forskjellige typer stigmaene finnes det fellestrekk:

In all of these various instances of stigma, however, including those the Greeks had in mind, the same sociological features are found: an individual who might have been received easily in ordinary social intercourse possesses a trait that can obtrude itself upon attention and turn those of us whom he meets away from him, breaking the claim that his other attributes have on us (Goffmann, 1963, s. 5).

Opplevelsen av stigma kan ha negative konsekvenser for mennesket som opplever dette, uavhengig av hvilken kategori av stigma en kan indentifisere seg med. Felles for alle kategoriene er at stigma kan føre til sosial isolasjon og en reduksjon av sosial støtte (Goffmann, 1963, s. 10). *Courtesy stigma* som kan oversettes til *høflighetsstigma* er noe som Goffmann beskriver som at et individ som har tilknytning til et annet stigmatisert menneske, som i denne oppgaven vil være fangers pårørende, kan oppleve selv en stigmatisering som kan føre til at deres omdømme svekkes, eller at deres sosiale posisjon i samfunnet nedgraderes (Goffman, 1963). Dette var et av momentene i undersøkelsen til Hamsund og Sandvik (2010) hvor de skildret hvordan mange pårørende opplevde skyld og følte seg dømt grunnet at de er i nær relasjon til en innsatt – noe som også kunne føre til selvisolering.

Rachel Condry (2011) skriver at stigma ofte ses i sammenheng med kriminalitet og bruker begrepene *sekundær stigma*, *skam* og *skyld*. Dette kan knyttes til høflighetsstigma i den grad at pårørende opplever stigma som følge av at en nær relasjon begår en kriminell handling – og skammen og skylden den kriminelle eventuelt opplever påføres videre på de pårørende. Condry (2007, s. 63) mener pårørende kan oppleve en følelse av skam knyttet til to punkter: den ene er følelsen av skam for å ha en kriminell slektning som har brutt fundamentale normer som står sterkt i samfunnet – og på den andre siden kan en føle skam knyttet til at dem føler de har svikter i å opprettholde den ideelle familien. Følelsen av å være en god mor eller hustru kan svekkes når partner havner i fengsel, som påvirker pårørendes selvfølelse da dem føler skyld og skam knyttet til dette.

4.2 Kjønnen omsorg

Tidligere forskning på fangers pårørende viser at det oftest er fokus på kvinnelige pårørende, dette tross for at pårørende ikke er en homogen gruppe. Codd (2008, s. 19) viser til at det finnes lite forskning på menn som pårørende eller studier som involveres homoseksuelle forhold. Dette kan forklares med at majoriteten av innsatte, både i Norge og utlandet er heteroseksuelle menn (Codd, 2008). Felles for innsatte er at det stort sett er kvinner som har kontakt med dem gjennom besøk, brev eller økonomisk støtte (Codd, 2008, s. 3). Condry (2007, s. 71) beskriver hvordan historiske forventninger til mødre henger igjen i diskursen om pårørende – hvordan kvinner har ansvar for barn og hvordan deres suksess avhenger av mors omsorg. Med andre ord argumenteres det for i et historisk perspektiv hvordan mor har skyld dersom barnet avviker fra majoriteten,

eksempelvis gjennom spiseforstyrrelser, kriminalitet eller homoseksualitet (Condry, 2007, s. 71). Dette perspektivet trekkes også til rollen kvinner har som kone, hvor det er forventet at kvinnen har som ansvar for opprettholdelsen av gode familieverdier:

Women as wives have particular 'duties' and are imbued with particular responsibilities for maintaining family values and promoting 'good families', and blamed for not fulfilling them when things go wrong (Condry, 2007, s. 72)

Dette kan trekkes til Laub & Sampson (2003, s. 41-46) som forklarer hvordan gode ekteskap kan forhindre menn til å utføre kriminelle handlinger. Ved gode ekteskap hvor man har gode, solide sosiale bånd til hverandre og barna – er mennene investert i familielivet som gjør at en har stor insentiv til å ikke begå kriminalitet. I tilfeller hvor mannen ikke har lyst til å være med familien, eller konen ikke utøver kontroll over ektemannen i den grad at hun holder 'mannen i sjakk' er det større sannsynlighet for at kriminelle handlinger oppstår (Laub & Sampson, 2003, s. 46). Denne historiske, hegemoniske oppfatningen sier noe om hvilke forventinger som kvinner har i sin rolle som kone og mor. Videre i analysen/drøftelsen skal denne tanken utfordres og kobles til informantene som er med i denne oppgaven.

4.3 De skjulte straffende

Megan Comforts (2008) skrev bok basert på en kvalitativ studie av kvinner som har ektefeller eller kjærester innsatt i San Quentin fengsel i Chicago. Studien baserer seg på intervju med 50 pårørende og et feltarbeid på rundt 300 på besøkendes venterom i fengselet. Gjennom hennes analyse diskuterer henne hvordan kvinnene i studien gjennomgår en *secondary prisonization*, (Comforts, 2008, s. 14). Med dette mener Comforts hvordan kvinner som pårørende også kan betegnes som fanger, tross for at dem er på utsiden av murene. Ved å konstant forholde seg til fengselet som institusjon gjennom regler og retningslinjer dem må følge, opplever dem en *sekundær prisonisering* som følge av mennenes fengsling. Prisoniseringsbegrepet er knyttet til Donald Clemmer sin studie *The Prison Community* (i Comfort, 2008) som omhandler rutine, relasjonene, rollene og kontroller som finnes innenfor fengselsinstitusjonen. Comfort (2008) bygger dermed videre på begrepet og trekker det til hvordan de samme relasjonene, rollene og kontrollene påvirker kvinnene på utsiden. Dette kan eksempelvis være hvordan dem forandrer opptreden og adferd når dem besøker fengselet for å passe inn i fengselsregimets regelverk og normer (Comfort, 2008, s. 29).

4.4 Institusjonell etnografi

I denne avhandlingen bruker jeg institusjonell etnografi (IE) som en sosiologisk fremgangsmåte utviklet av sosiologen Dorothy Smith. Slik som Widerberg (2015) definerer IE er det en utforskningsmetodologi som er tett knyttet til ontologi og epistemologi, hvor ontologi er studiet av hva som eksisterer og epistemologi er læren om viten (Holmen, 2019; Duenger Bøhn, 2020). Kort fortalt skal IE utforske menneskers daglige erfaringer og hvordan disse erfaringene koordineres og determineres av institusjonelle forhold som ligger utenfor disse erfaringene (Smith, 2005). Hensikten med IE er å løfte blikket fra subjektet og se større institusjonelle ordninger som kan tenkes å påvirke handlingsrommet til aktørene som studeres. Dette kan knyttes til mikro- og makronivå, hvor man i IE snevrer disse motsetningene sammen for å vise hvordan de er infiltrert i hverandre (Widerberg, 2015). Videre skal jeg redegjøre for mitt formål med å anvende IE som teori og redegjøre for sentrale begrep innenfor IE.

4.4.1 Formålet med institusjonell etnografi

Smith sin teori om IE er bygget på en kritikk av konvensjoner for hvordan sosiologien produserer samfunnsvitenskap fra et styringsperspektiv (Widerberg, 2007, s. 16). Dette betyr at Smith mente at kunnskapen som kommer frem i sosiologien ofte kommer fra menns ståsted (Smith, 2005). Smith ønsket å bryte med den etablerte sosiologien som ofte bunner i at man starter ut i en teori med etablerte begreper og forestillinger (Smith, 2005). Hun mente dette begrenset forskerens mulighet til å oppdage noe nytt. Dermed utviklet Smith IE som tar utgangspunkt i menneskers faktiske aktiviteter og erfaringer, slik at de som forskes på blir *subjekter* som skal forklare virkeligheten – enn at de er *objekter* som skal forklares (Smith, 1987).

Grunnen til at valget mitt falt på å bruke IE bunner i kunnskapen som finnes som fangers pårørende – eller eventuelt *mangelen* på kunnskap. Målet er å forsøke å se hvordan styringsrelasjonene påvirker kvinnene med samme ståsted, uten at de har helt like erfaringer eller bakgrunn (Devault & McCoy, 2006, s. 18). Ved å lese artikler og offentlige dokumenter blir det sagt at den sosioøkonomiske situasjonen til pårørende blir dårligere ved at et nært familiemedlem fengsles (Hamsund & Sandvik, 2010), og mitt mål med å bruke IE er å se det fra kvinnenes virksomhet fremfor og se det ”ovenfra og ned”. For å gjøre dette kan forskeren i lys av Widerberg tegne et kart over de sosiale relasjonene: ”På denne måten synliggjøres både alle de

aktivitetene som til sammen utgjør en bestemt institusjon, og ikke minst de sosiale relasjonene institusjonen inngår i” (Widerberg, 2007, s. 19). Hensikten med dette er å forsøke å bygge ny kunnskap fra et annet ståsted enn hva som ellers ville blitt gjort innenfor kvalitativ metode (Smith, 2005). Ved å lese tidligere forskning på fangers pårørende males et bilde på hvordan det er å være i den situasjonen – og med å bruke IE skal jeg forsøke å forklare hverdagen deres gjennom lokale relasjoner og styringsrelasjoner som kanskje kan gi et annet bilde av hvordan det er å være pårørende.

4.4.2 Om institusjonell etnografi

Menneskesynet i IE tar utgangspunkt i mennesket som et sosialt vesen: ”Vi er laget for å være sosiale, alt fra fødselen av er vi sosiale subjekter som aktivt samhandler med omverdenen” (Widerberg, 2015, s. 15). Dette vil si at mennesker er ”sosialt koordinert”. Koordineringen Smith prater om handler i korte trekk om hvordan mennesker søker bekreftelse på det man lærer gjennom samhandling med andre, som gjør at kunnskap er sosialt organisert (Smith, 2005): ”Individuals are there; they are in theirs bodies; they are active: and what they are doing is coordinated with doing of others (Smith, 2005, s. 59). Denne kunnskapen som er tar utgangspunkt i at erfaringer er kroppslig situert i mennesker gjennom den hverdagslige verden. Dette vil si at ved samhandling gjennom mennesker skapes en felles intersubjektiv kunnskap som koordinerer individuelle subjektiviteter (Øversen, 2015). Dette danner grunnlaget for den *etnografiske* delen av IE (Rua, 2009). Denne typen sosial koordinering er hva Smith kaller for *lokale relasjoner*, altså hvordan mennesker koordinerer hva dem gjør med handlinger til mennesker dem møter direkte.

Trans-lokale relasjoner eller *styringsrelasjoner* omhandler hvordan menneskers sosiale koordinering, eller relasjoner påvirkes også av ting eller mennesker vi ikke møter direkte. Dette kan for eksempel være materielle tekster. Med materielle tekster mener Smith (2005) alt fra filmer, internett, skjønnlitterære bøker til offentlige dokumenter og lover. Styringsrelasjonene er hva som inngår i den *institusjonelle* delen av IE (Rua, 2009). Her er Smith (2005) sterkt inspirert av Michel Foucaults diskursbegrep, som omhandler hvordan historiske, sosiale og kulturelle betingelser ligger til grunn som spilleregler om hvilke handlinger eller ytringer som blir ansett som akseptable (Smith, 2005).

De lokale relasjonene og styringsrelasjonene er ifølge Widerberg (2007) begreper som fungerer som et bindeledd, eller danner en bro mellom mikro og makro: ”det dreier seg med andre ord ikke bare om etnografi, men om en type etnografi, som har til hensikt å synliggjøre hva institusjonelle ordninger får til å skje i folks hverdag” (Widerberg, 2005, s. 18). Ved å se koblingene mellom disse ser man hvordan ”samfunnet gjøres og fremstår fra akkurat det ståstedet (...) som en subjektposisjon i en bestemt virksomhet kan sies å være” (Widerberg, 2015, s. 16). Ifølge Smith (2005) er ikke mennesker klar over hvordan hverdagen og livet generelt er formet av slike relasjoner, både lokale relasjoner og styringsrelasjoner. Videre skal vi se tydeligere skillet mellom disse to ytterpunktene og hvordan de kobles sammen i praksis.

4.4.3 Hverdagsvirksomhet

Smith bruker ”*work-knowledge*” som et begrep som handler om hvordan mennesker har kunnskap om de faktiske aktivitetene en gjør i hverdagen (Smith, 2005, s. 151). Dette begrepet blir oversatt til *virksomhetskunnskap* (Rua, 2012, s. 25). Med virksomhet menes all aktivitet som gjøres, både bevisst og ubevisst – og hvordan virksomhetene koordineres med andre menneskers virksomhet (Smith, 2005). Dette kan innebære både fysisk, psykisk og emosjonelt aktivitet. Et eksempel på dette kan være hvordan informantene i denne oppgaven besøker fengslet partneren sitter i. Hensikten med å bruke IE i denne oppgaven vil dermed være å se virksomheten som en ”alenemor” i den forstand at partner er innsatt, og se hvordan kvinnenenes virksomhet kan knyttes til andre menneskers virksomhet. Med andre ord vil fokuset ligge på kvinnenenes faktiske handlinger og virksomhet, fremfor deres egne tanker rundt det å ha en partner i fengsel: ”In this alternative to conventional forms of interview research, investigators use informants accounts not as windows on the informants inner experience but in order to reveal the ”relations of ruling” that shape local experience” (DeVault & McCoy, 2006, s. 15). Virksomhetskunnskapen vil videre bli betegnet som hverdagsvirksomhet, på bakgrunn av at det er aktivitetene og handlingene mødre utfører i hverdagen som skal studeres.

4.4.4 Tekst som styringsrelasjon

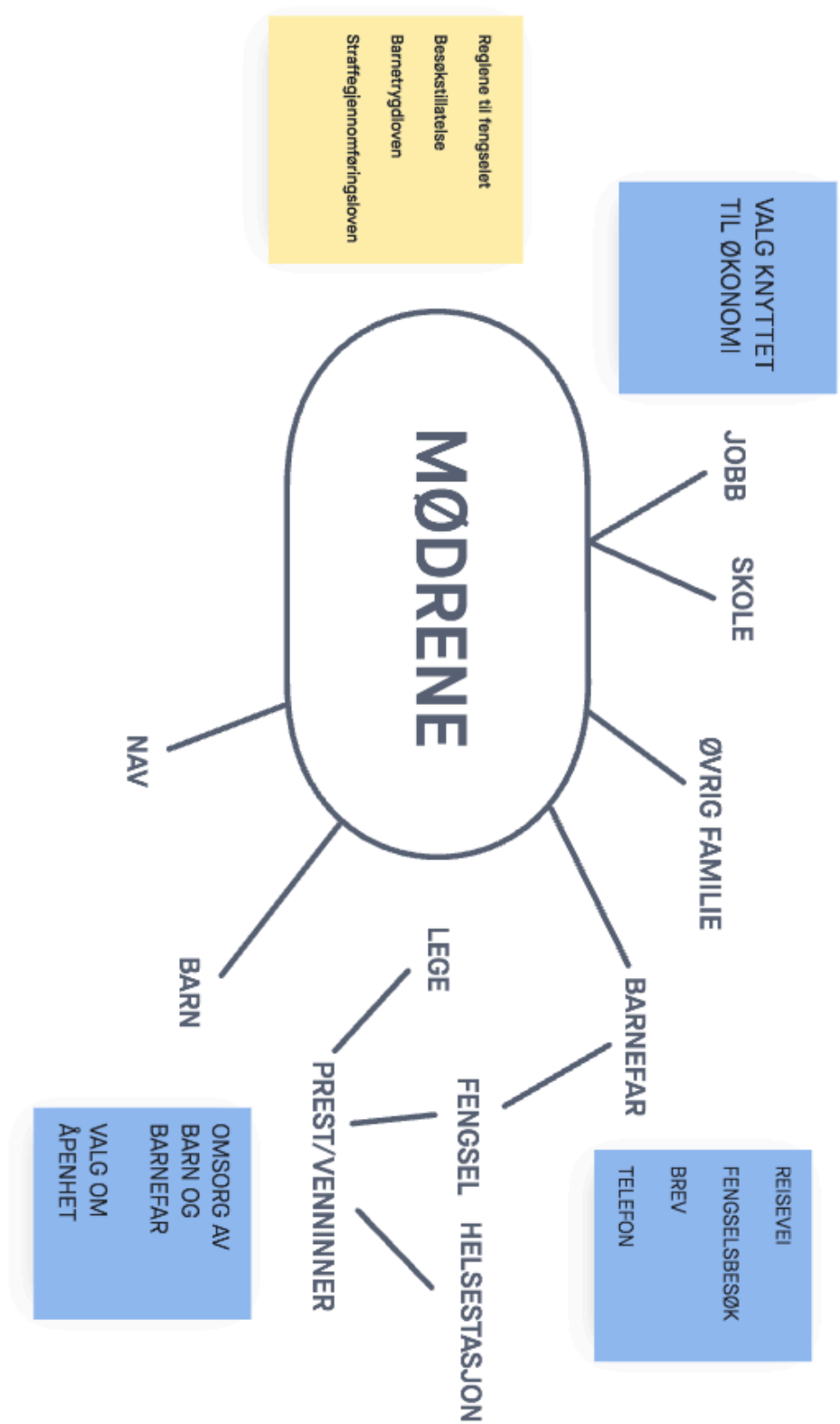
Smith (1992) mener styringsrelasjonene tekstlig mediert og det kan beskrives på denne måten: ”tekstlig medierte relasjoner får en stadig mer sentral rolle i styringen av dagens samfunn. På den måten blir styringsrelasjonene mulig å utforske – gjennom studier av tekst” (Widerberg, 2007, s. 18). Tekster er i IE reproduserbart og kan leses av forskjellige mennesker til forskjellige tider og i ulike kontekster. Dette handler om hvordan tekst er *materiell*, som vil si at tekst som noe fysisk

kan kopieres, lagres og bli delt – som gjør at tekster kan fungere på tvers av rom og tid (Smith, 2001). Mennesker aktiverer tekster ved å reagere på dem, som gjør tekst til en viktig del av koordineringen av aktivitetene til mennesker. Et eksempel på dette kan være besøkstillatelsen fangers pårørende må fylle ut for å kunne besøke sin relasjon i et fengsel. Man mottar søknaden via fengselets egne hjemmesider, fyller det ut, sender det tilbake hvor ansatte skal vurdere søknaden og deretter gi en godkjenning eller avslag. På denne måten blir pårørendes arbeid med søknaden standardisert i den grad at de styres etter allerede eksisterende metoder. På denne måten kan man se hvilke institusjonelle diskurser som påvirker aktivitetene til mennesker i lokale settinger (Smith, 2005, s. 105). På denne måten fungerer tekst også som et bindeledd mellom de lokale relasjonene og styringsrelasjonene. Smith mener på mange måter at tekster er strukturerte gjennom nettopp styringsrelasjoner, altså ekspertkunnskap fra institusjoner og organisasjoner som styrer vårt hverdagsliv (Smith, 2001). Handlingsrommene til menneskene innenfor disse institusjonene og organisasjonene som styrer, avgjøres av organisasjonen selv. Videre i oppgaven skal vi se hvilke tekster som påvirker mødrenes hverdagsliv, slik som det nevnte eksempelet – besøkstillatelse i regi av fengselet som institusjon. På den måten ser vi hvordan tekster synliggjøres gjennom språk (Smith, 2005).

5.0 Mødrenes hverdagsvirksomhet

I analysen blir funnene fra datainnsamlingen presentert i ulike kategorier, felles for kategoriene er hverdags erfaringene til mødrene. For å illustrere virksomhetskunnskapen til informantene har jeg lagd et kart i lys av IE som viser ulike lokale relasjoner, styringsrelasjoner, institusjonelle prosesser og tekster. Hensikten med kartet er å belyse hvordan disse ulike momentene påvirker hverandre og hverdagen til mødrene. På neste side ser man en illustrasjon hvor mødrene er sentrert – med lokale relasjoner, styringsrelasjoner, handlinger og tekster i lys av IE er plassert rundt. Deretter vil det være en nøyaktig forklaring av illustrasjonen og formålet med det. Illustrasjonen er med på å belyse de ulike aspektene ved mødrenes hverdagsvirksomhet, som danner grunnlaget for resten av analysen/drøftelsen. Gjennom intervjuene med mødrene falt valget på to underkategorier hvor virksomhetskunnskapen til mødrene blir presentert. Disse underkategoriene er *oppretholdelse av kontakt med barnefar* og *organisering av hverdagen*. Disse kapitlene tar for seg praktiske, fysiske handlinger knyttet til å være pårørende til en lovovertreder – hvor hensikten er å vise hvordan mødrenes handlinger forandrer seg som et resultat av å være nettopp pårørende. Med IE er fokuset på hvordan mødrene *gjør* sin hverdag, og med opprettholdelse av kontakt med barnefar og organisering av hverdagen vil deres virksomhetskunnskap komme frem.

5.1 Kart over relasjoner, tekster og handlinger til mødrene:

5.2 Forklarelse av kartet

Kartet som illustrerer virksomheten til mødrene, med hvilke relasjoner, handlinger og tekster som er forbundet med deres hverdag. Hvilke handlinger, relasjoner og tekster som er tatt med er på bakgrunn av hva mødrene fortalte meg under intervjuene. Relasjonene illustreres av pilene, eksempelvis jobb, skole, øvrig familie, nav etc. Disse relasjonene kom tydeligst frem under intervjuene og blir dermed ansett som viktige relasjoner for mødrenes virksomhet. Handlingene som illustreres i de blå boksene er de handlingene som mødrene beskrev mest av, som en direkte konsekvens av deres livssituasjon. Den gule boksen som illustrerer tekster som påvirker mødrenes hverdagsvirksomhet, er igjen tatt ut ifra samtalene med mødrene. Disse reglene og retningslinjene påvirker deres hverdagsvirksomhet i den grad at de kunne sette begrensinger på mødrenes handlingsrom. Slik Smith (2005) sier, er hensikten med et slikt kart å vise hvordan institusjonelle handlinger, tekster og relasjoner påvirker noen erfaring – og hvordan de ulike aspektene henger sammen. Kartet er laget på bakgrunn av hva de tre informantene fortalte under intervjuene og er standardisert i den grad at det ikke er laget spesifikt for én av informantene – men heller et overordnet kart som passer til alle tre.

5.3 Opprettholdelse av forholdet med barnefar

Opprettholdelse av kontakt med den fengslede kan ofte være vanskelig da pårørende har en rekke lover og regler i regi av fengslet man må forholde seg til. Dette innebærer blant annet besøkstid og ringetid, hvor de institusjonelle reglene fastsetter blant annet når og hvor lenge pårørende og innsatte kan kommunisere. Det kan stilles spørsmål til om behovene til pårørende ivaretas av de institusjonelle ordningene på grunn av alle reglene og restriksjonene de må forholde seg til. Når trangten for å høre stemmen til barnefar slår inn, betyr ikke dette at det kan skje.

5.3.1 Fengselsbesøk

I de fleste norske fengsler har man én time besøkstid i uken for å opprettholde familierelasjoner, som for mange kan oppleves som for lite. Lisell og Ida besøkte mannen sin så ofte de kunne, til tross for at det til tider kunne være krevende i en ellers travel hverdag. Som nevnt innledningsvis må man sende inn søknad for å kunne besøke noen i norske fengsler, hvor saksbehandlingen kan ta opptil flere uker. Når man først har fått godkjent besøkstillatelsen kan man starte

planleggingen til fengselsbesøkene. For de pårørende dukker det opp flere praktiske utfordringer i den forbindelse. For mange er det lang reisevei til fengslene, noe som kan resultere i at det kreves ekstra planlegging. I tillegg kan lang reisevei bety ekstra kostnader, med bensinpenger, bompenger, økt bilforsikring, kollektivbilletter og lignende. Dette kan resultere i at man ikke får besøkt den man ønsker like ofte da utgiftene blir for store (Christiansen, 2005). Besøket i seg selv kan virke som en belastning, da man ikke nødvendigvis har overskudd til det slik som Ida skildrer:

IDA: Jeg prøvde så godt jeg kunne være med. Og hvis jeg ikke var med, så var det svigerfar som var med. Det gikk en hel dag. Det gjorde det. Og det var mange ganger jeg følte at det her orker jeg egentlig ikke. Jeg har bare lyst til å være hjemme. Men så visste jeg at det var det eneste lyspunktet mannen min hadde. Eller når jeg og barna kom å besøkte han. Så jeg må være ærlig å si at jeg dro mange ganger når jeg egentlig ikke hadde overskudd eller lyst til det.

Tross for at lysten til å dra på fengselsbesøk til tider var liten, var dette noe Ida gjorde for mannen sin del. Han selv var i en uvant situasjon, hvor det kunne føles ut som at familien var alt han hadde. Det ble derfor ekstra viktig for Ida og sette mannen før seg selv. Dette kan forsås i lys av kjønnet omsorg i den grad at hennes rolle som hustru trumfet hennes eget ønske om å være hjemme. Dette viser hvordan pårørendes behov og opplevelser kan havne i skyggen av fokuset som ligger på den som sitter inne. Dette gjenspeiler seg i studien til Christensen (1999) om pårørendes erfaringer i danske fengsler, hvor mange opplever emosjonelle utfordringer ved å være kontaktpersonen til lovovertrederen. Man kan føle seg knyttet til å være et slags bindeledd mellom den innsatte og verden utenfor, da den innsatte har begrenset med kontaktmuligheter. For pårørende, slik som Ida kan dette bety at omsorgen og ansvaret man føler for partneren sin går på bekostning av sine egne behov. For Ida og barna var reisen en kjøretur på tre-fire timer hver vei da fengselet lå så langt borte fra hjemstedet deres. De måtte derfor sette av en hel dag for å besøke barnefar i fengselet. Barna var med stort sett alltid med, men gikk etter hvert lei på grunn av den lange kjøreturen. Helgene Ida ikke besøkte mannen, var henne på jobb. For Ida var det første besøket i fengsel ekstremt vanskelig:

IDA: Til og begynne med så satt han i [navn på fengsel], i varetekt. Da var det bare jeg og ikke ungene som fikk komme dit. Og jeg vil aldri tatt dem med heller, for unnskyld, men det var det jævligste jeg har vært med på.

Ida beskriver hvordan hun først måtte gjennom en stor port i høysikkerhetsfengselet, hvor hun videre måtte identifisere seg før hun fikk komme videre inn. Der måtte hun gi fra seg telefon, belte, lommebok og andre løse gjenstander før hun gikk gjennom en metalldetektorportal. Når henne endelig var ferdig klarert kom hun til et åpent rom hvor dem satt på hver sin side av bordet, uten noe særlig form for privatliv. Dette var en ubehagelig situasjon for Ida, som kan trekkes til Comfort (2008) med sekundær prisonisering, hvor en selv føler seg kriminalisert av styringsrelasjonene rundt seg. Disse styringsrelasjonene som innebærer eksempelvis kroppslig visitering kan i lys av Comfort forklares som en måte for pårørende å bli utsatt som svekkende versjoner av regelverket (Comfort, 2008, s. 29). Pårørendes samspill med fengselsinstitusjoner, hvor pårørende selv på tilpasse seg fengselsregimets begrensninger, kan med andre ord bidra med å forsterke den sekundære prisoniseringen (Comfort, 2008, s. 14). Denne følelsen kan oppleves som sterkere og ha en negativ påvirkning på pårørende, spesielt i høysikkerhetsfengsler hvor fengslenes regler ofte er strengere. Annen forskning viser til de samme tendensene, hvor kvinnelige pårørende føler seg kriminalisert og straffet fordi dem ønsker å se ektemannen sin (Fishman, 1990, s. 270). Det kan diskuteres om de strukturelle og institusjonelle forholdene kan være stigmatiserende i seg selv, da pårørende opplever å få et stempel som avvikende grunnet deres forhold til den lovovertrederne ektefellen. Den negative opplevelsen Ida hadde, resulterte i at barna ikke fikk sett faren sin, før han ble omplassert til et annet fengsel – hvor hun ikke lenger trengte å gå gjennom like strenge sikkerhetsrutiner. Det nye fengselet som lå en kjøretur på rundt 45 minutter hver vei ga en mer positiv opplevelse ved fengselsbesøkene, både for Ida, barna og mannen. På den måten ble planleggingen lettere i den grad at det ble noe mindre utgifter, samtidig som man fikk mer ut av dagen enn å være på veien 7-8 timer per gang. Ida beskriver opplevelsen av det nye stedet slikt:

IDA: Vi fikk være alene når vi kom dit. Og der var det ikke mura eller gjerdet inne eller sperra på noen som helst måte. Så dit var det greit å ha med ungene. Så prøvde jeg alltid å gjøre noe positivt som å ha med noe god mat og sånne ting. Jeg prøvde å gjøre sånn at barna mine og mannen min hadde det bra.

Ved at Ida prøvde å gjøre positive ting, som å ha med god mat kan anses som en kjønnet aktivitet hvor hun tross for omstendighetene prøvde å skape en følelse av et normalt familieliv. Hvor dem tidligere ville spist middag som en vanlig familie rundt kjøkkenbordet, vil det å ta med mat være en positivt ladet faktor for at fengselsbesøket skal bli en hyggelig opplevelse for barna og mannen. Hennes rolle som mor og hustru sto sterkt, samt følelsen av at det var hennes oppgave

og skape en god opplevelse for barna og mannen – tross for at hun ikke alltid hadde energi til det som nevnt tidligere.

For Lisell sin del var ikke reiseveien et problem, da de bodde en liten kjøretur unna fengselet. Hun følte hun ble godt tatt imot av fengselsbetjentene og mistenker at hun fikk ekstra besøkstid:

LISELL: Man kunne egentlig bare besøke en gang i uka, men. Jeg var der to ganger i uka. Ikke så ofte, for jeg ble litt lei. Det var jo litt styr med bilstol og ja. Møte opp til tiden når man har en unge som ikke har helt rutiner enda. Men ja, det var jo egentlig ikke lov. Men jeg tror vaktene fikk litt vondt av meg siden jeg var ganske ung og kom med en ganske liten baby.

Hun forteller videre hvordan hun aldri ble sjekket i lommene eller vesken når hun besøkte fengselet. Generelt forklarer Lisell at hun hadde en godt inntrykk av både fengselet og de ansatte som jobbet der. Grunnet den korte reiseveien krevde ikke besøket heller mye planlegging, annet enn med babyen – og det ga ikke store økonomiske konsekvenser. Lisell sitt tilfelle viser hvordan strukturelle forhold kan gi positive utslag, ved for eksempel kort reisevei som innebærer lave økonomiske utgifter. Dette førte til at Lisell ikke hadde strukturelle problemer knyttet til fengselsbesøkene, men hadde vanskeligheter med å skape faste rutiner med et spebarn som resulterte i at antall besøk minket med tiden. Dette viser et annet aspekt ved fengselsbesøk, hvor Ida ikke opplevde at hun selv ble kriminalisert på grunn av hennes relasjons til lovovertrederen, slik som Lisell opplevde da mannen satt varetektsfengslet. Det kan tenkes at den positive opplevelsen i møtet med fengselsinstitusjonen og de ansatte som jobbet der, bidro til at hun fikk inntrykk at de så på henne som det henne var, en mor som tilfeldigvis var blitt en innsattes pårørende – fremfor at hun var samboer med en kriminell. Det kan drøftes om det bidro til mindre stigmatisering, både fra fengselsinstitusjonen, men også fra henne selv da hun ikke *følte* seg som en kriminell ved fengselsbesøkene. Lisell fortalte videre om hvordan hun følte seg heldig, i en ellers vanskelig situasjon da hun ikke opplevde negative konsekvenser ved fengselsbesøkene – samtidig som hun selv reflekterte over de økonomiske problemene som hadde oppstått dersom barnefaren hadde fått soningssted i en annen by:

LISELL: Ja nei det hadde jeg ikke hatt råd til. Har hatt litt flaks opp gjennom. Det har jeg.

Den positive opplevelsen til Lisell er på mange måter et ytterpunkt fra annet forskning som viser hvordan pårørende ikke har mulighet til å besøke partneren sin så ofte en har lyst til på grunn av

de strukturelle forholdene (Christian, 2005; Light & Cambell, 2006). Samtidig er hennes positive opplevelse et godt eksempel på hvordan de strukturelle og institusjonelle forholdene faktisk påvirker pårørende til innsatte i den forstand at det kan gi negative, men også positive utslag. Eksempelvis hvordan en kort reisevei skaper bedre forutsetninger for et fengselsbesøk, samtidig som er gir lavere kostander. På den måten slipper pårørende ekstra bekymringer knyttet til økonomien, imens det også er tidssparende i en eller travel hverdag, hvor dem likevel får dyrket forholdet sitt til den innsatte.

Christine på sin side hadde på intervju tidspunktet ikke trengt å forholde seg til fengselsbesøk, men har i ettertid fortalt at hun ikke fikk dratt på besøk på over et halt år etter innsettelsen på grunn av pandemien. I forkant av soningen, fikk Christine og mannen beskjed om at han fikk fengselsplass på den andre siden av landet. Dersom han ikke fikk byttet fengselsplass ville dette resultere i at dem ikke hadde fått sett hverandre så ofte som man i utgangspunktet har lov til – på grunn av reiseutgifter, samt at Christine og barnet mest sannsynlig måtte sjekket inn på hotell på grunn av den lange veien. I tillegg ville dette gått imot normalitetsprinsippet hvor det blir beskrevet at ”kontakt med pårørende ikke skal hindres mer enn det som er nødvendig av sikkerhetsgrunner” (St. meld. nr. 37 (2007-2008), 2008, s. 152). Mannen kontaktet da advokaten sin umiddelbart, hvor det endte med at han fikk soningsplass på et høyrisikofengsel et par timer unna hjemmet deres, istedenfor et lavsikkerhetsfengsel som han egentlig skulle. Christine var noe bekymret for hvordan barnet skulle oppleve fengselsbesøket, da det som nevnt er høyere sikkerhetstiltak i høysikkerhetsfengsler enn de med lavsikkerhet:

CHRISTINE: Heldigvis er hun [barnet] såpass liten at hun ikke helt forstår. Hun er jo vandt til at pappen er borte på jobb, så vi. Nei vi får se hvordan det blir. Vi må nesten bare ta det som det kommer.

Hun fortalte videre om andre bekymringer knyttet til fengselsbesøk, inkludert det økonomiske aspektet og hvordan hun og barnefar skulle klare å opprettholde kontakten. I tillegg hadde Christine et ønske om familieførøkelse, noe som ble problematisk med tanke på soningen til mannen. De hadde ikke på daværende tidspunkt fått beskjed om når han skulle inn for å sone dommen sin, annet enn at det skulle bli til høsten. I lys av IE kan dette eksemplifisere hvordan styringsrelasjoner kan påvirke lovovertredere og pårørendes hverdag med usikkerheten de bringer. Denne usikkerheten i vente på soningsdato var det største problemet for Christine, som illustrerer hvordan pårørende ofte kan oppleve uforutsette konsekvenser av en fengselsdom,

hvorpå dem selv må innrette seg kriminalomsorgens premisser. Christine og mannen håpet i tillegg at soningstiden ikke kom til å være to og et halvt år, som han i utgangspunktet ble dømt til. De ønsket at han skulle få muligheten til å sone siste del av straffen med hjemmesoning med fotlenke. Fotlenkesoning innebærer at man er ”underlagt et kontrollregime som skal ivareta fengselsstraffens rammer for kontroll” (Kriminalomsorgen, 2021). Det er en søknadsprosess som må utfylles av den domfelte, samtidig som pårørende over 18 år som bor med vedkommende må samtykke til straffegjennomføringen. Dette illustrerer hvordan tekster fungerer som et bindeledd mellom de lokale relasjonene, som i dette tilfellet er Christine og familien, og styringsrelasjonene som er kriminalomsorgen. Dette viser i praksis hvordan institusjonelle diskurser påvirker mennesker, i den grad at Christine og mannen aktiverer tekstene om fotlenkesoning ved å søke om det – som viser hvordan tekster kan koordinere aktivitetene til mennesker. Utfallet om mannen får godkjent fotlenkesoning kan gi store konsekvenser for familien. Christine har allerede på forhånd et stort håp om å få det innvilget, og det ville føltes ut som et nederlag for henne dersom det blir avslag. Et avslag ville resultert i ytterligere et halvt år med fengselsbesøk og en hverdag uten mannen sin.

5.3.2 Brev og telefon

Brev og telefoni kan betraktes som verktøy for å kunne opprettholde kontakten med den fengslede. Derimot kan man ikke som pårørende selv velge når man kan ringes, da dette er i regi av de ulike fengslene. I snitt har man som nevnt 20 minutters ringetid i uken, hvor man kan få ytterligere 10 minutter dersom man har omsorgsansvar. Ofte er det pårørende som må fylle på telefonkortet slik at den fengslede har penger til å ringe ut. For Ida og Lisell var ikke telefontid noe de tenkte betraktelig mye på, annet enn frustrasjonen over å ikke kunne ta kontakt med barnefar når det passet for dem. Lisell som hadde liten baby, var det mest frustrerende å ikke kunne dele utviklingen som skjedde fra dag til dag. I stedet for at barnefar kunne selv oppleve og se hva som skjedde, delte hun dermed mer til venner. På denne måten kan det diskuteres at relasjonen til barnefar ble erstattet av vennene mens han sonet dommen sin. Dette viser i tråd med IE hvordan de lokale relasjonene på et vis forandret seg under fengslingstiden, da Ida måtte fylle ut tomrommet fra barnefaren på en annen måte. Ida beskriver situasjonen slik:

LISELL: Det verste med det bortsett fra å sitte med all ansvar alene var det å ha en liten baby som utvikler seg hver dag og ikke ha noen å snakke med det om. For han hadde jo telefontid, men han

kunne jo ikke ringe hver dag og få en oppdatering. Han ringte kanskje sånn to ganger i uka. Ja, jeg fikk veldig respekt for alenemødre da.

Ved at det ikke nødvendigvis er slik at telefonsamtalene er til samme tidspunkt hver uke kan dette resultere i at pårørende føler et stort behov for å ta telefonen i nærheten til enhver tid i *tilfelle* det ringer. Dette viser hvordan aktivitetene til pårørende kan forandre seg som følge av soningen, ved at et telefonen som tidligere ”bare” var en gjenstand ble til en måte å opprettholde og dyrke forholdet til partneres sin, uten at det kunne styres på deres egne premisser om hvor og når relasjonsbyggingen skal skje. Dette kan resultere i at pårørende ofte må slippe det dem har i hendene for å kunne ta nettopp *den* telefonsamtalen. Med IE kan det forklares med at styringsrelasjoner og de institusjonelle forholdene på en måte kontrollerer forholdet til pårørende og innsatte da det er kriminalomsorgens betingelser og forutsetninger som styrer når og hvor lenge telefonsamtalene kan skje. Pårørende må derfor innrette seg fengslets reglement, som kan gå på bekostning av hverdagslivet. Lisell merket negative følelser knyttet til telefoni ved å ikke kunne styre når hun og barnefar kunne snakke sammen, spesielt når barnefaren *ikke* ringte når hun forventet det:

LISELL: Han [barnefar] ble satt inn på en tirsdag. Han skulle egentlig inn på mandag, men da var det andre påskedag. Så det ble utsatt en dag på grunn av det. Og da hørte jeg ikke fra han på en uke. Så ble han onkel i mellomtiden. Han ble onkel to dager etter at han ble satt inn. Og han visste jo at han skulle bli onkel i løpet av den uka, mest sannsynlig. Og da husker jeg at jeg ble skikkelig irritert. Og da kjørte jeg til fengselet, leverte lapp til vekten som sto utenfor og sa ”den skal til [barnefar]!!”. Og da ringte han meg utpå kvelden.

Denne hendelsen kan tenkes å være uvanlig, da mange ikke har mulighet til å kjøre til fengselet relasjonen sitter inne helt spontant, i tillegg til at det ikke er gitt at de ansatte ved fengselet tar imot lappen og leverer det videre. Reglementer for hvordan man ga gi beskjeder, pakker brev eller lignende til innsatte kan variere fra fengsel til fengsel. I noen fengsler kan beskjeder som hastes sender via epost til, mens i andre fengsler skal brev/beskjeder sendes via post. Lisell forteller selv at hun føler de ansatte ved det aktuelle fengselet brukte skjønn mot henne, i den grad at det gikk an å levere noe til den innsatte på denne uformelle måten.

Brev var noe informantene Lisell og Ida pratet mer om, enn telefoni. Begge to fortalte hvordan dem fikk haugevis av kjærlighetsbrev i løpet av perioden barnefar var fengslet. Dette gjenspeiler

seg i Comfort (2008, s. 66) sin studie, som viser at brev var en hyppig måte for både innsatte og pårørende til å uttrykke følelser på. Comfort skildrer hvordan brevskrivningen også kan være en måte for pårørende å 'hjelpe' den innsatte ved å bedre tilværelsene i fengselet, i tillegg til gaver, besøk og lignende. Comfort (2008, s. 69) trekker frem det økonomiske aspektet ved brevsending, da det er billigere enn pakker og besøk. Dette kan ses i lys av studien til Sykes (1953, s. 63-84) som omtaler brevskrivning som en aktivitet særlige kvinnelige pårørende gjør for å dempe deprivasjonene de innsatte potensielt kan oppleve og føle. For Lisell og Ida virket det som brevene var en slags terapi for partnerne, en måte å formidle tanker og følelser – samtidig som det var en romantisk gest for å opprettholde relasjonen. For mødre selv kunne brevene føles ut som en bekreftelse på at deres arbeid ble verdsatt og sett. Lisell beskriver brevskrivningen slik:

LISELL: Jeg fikk kjærlighetsbrev liksom. Han er ikke personen til å skrive sånt, eller sende meldinger eller noe som helst. Men jeg fikk kjærlighetsbrev i helgene. Da satt han og. Jeg vet ikke helt jeg. Tenkte.

Ida opplevde i tillegg til brevene, en stor forandring da mannen var ferdigsonet. Han lagde julekalender, tok henne med ut på middager og lignende – som en slags forlengelse av kjærlighetsbrevene hun mottok under fengslingen. Det kan tolkes som at kjærlighetsbrevene de fikk var en bearbeidelse for skammen mennene følte på ved å sone sin dom. Det kan tolkes som at det var *mennene* som fikk et stort behov for å dempe deprivasjonene til mødre, enn omvendt slik som Sykes (1963) og Comfort (2008) formidlet, da det var deres initiativ til brevvekslingen. Brevvekslingen var et av de positive aspektene mødre opplevde under fengslingen, som de opplevde som et relasjonsbyggende innsats som bundet parene sammen på en romantisk måte i en ellers annerledes hverdag.

5.3.3 Oppsummering

Mødrenes erfaringer med fengselsinstitusjonen er varierende, ut i fra hvor i prosessen dem var, lengde på fengselsdommen og hvor mennene fikk soningsplass. Likevel ser man like tendenser hos de tre mødre, i den forstand at man kan se hvordan institusjonelle ordninger påvirker deres hverdag på ulike måter. Lisell, hvor mannen sonet i samme by som hvor dem bodde, kan vise til hvordan strukturelle og institusjonelle forhold *bedret* hennes situasjon da det var tidssparende og langt mindre økonomisk belastende enn hva Ida opplevde. Flere studier viser til at blant annet avstanden mellom fengselet og hjemstedet til familien kan oppleves som problematisk dersom

distansen er stor (se for eksempel Christian, 2005; Light & Campbell, 2006). I tillegg vil stor avstand bety økte kostnader. Jardine (2005) forklarer at økte kostnader er en *forutsetting* for å kunne opprettholde kontakt med den fengslede. Det kan derfor argumenteres for at strukturelle forhold kan påvirke pårørendes hverdagsvirksomhet både positivt og negativt, ut ifra hvordan forholdene er. I tilfeller hvor pårørende ikke ønsker kontakt med den fengslede, vil det være positivt dersom de strukturelle forholdene gjør at vedkommende får soningsplass langt unna hjemmet – men for de pårørende, som mødrene i denne avhandlingen opplever det som en negativ belastning med lang reisevei. I lys av IE ser man hvordan styringsrelasjoner og institusjonelle ordninger påvirker mødrenes hverdag på ulike måter, både fysisk, men også emosjonelt. Det emosjonelle arbeidet kan trekkes til Christensen (1999) som viser hvordan pårørende ofte kan oppleve emosjonelle utfordringer knyttet til fengslingen. Dette kommer godt frem hos flere av mødrene i avhandlingen, hvor Ida skildrer vanskeligheter med å finne energi til fengselsbesøk, samtidig som Christine opplever ventetiden og uvissheten som et belastende tankekjør. I kapittel 6 vil de emosjonelle utfordringene knyttet til det å være fangers pårørende belyses ytterligere.

Det blir belyst utfordringer knyttet til telefoni, og måten pårørende kan opprettholde kontakt med den innsatte. Hvor hverdagen til en innsatte er sterkt preget av regler og retningslinjer, blant annet med telefoni – er dette noe som igjen påvirker de pårørende. Det kan sies at reglementet de innsatte må overholde er en del av deres straff, men da disse reglene blir overført til de pårørende kan det argumenteres for at *de* også blir straffet. Kriminalomsorgen lovbestemmelser påvirker hvordan mødrene og partnerne får opprettholde deres relasjon, som gjør at pårørende på et vis også soner en straff på utsiden av murene, slik som Comfort (2008) skildrer det ”*doing time together*”. Da pårørende må tilpasse seg fengselsreglene som en strukturell institusjon viser dette hvordan styringsrelasjoner og tekster påvirker deres aktiviteter og hverdag da deres kommunikasjon og relasjonsbygging til partner blir begrenset i forhold til hva det var. Brev kan oppleves som et terapeutisk virkemiddel, både for innsatte og pårørende i den grad at den innsatte får en måte å håndtere den eventuelle skammen en føler på – samtidig som pårørende får anerkjennelse for jobben dem gjør utenfor murene.

5.4 Organiseringen av hverdagen

Når en nær relasjon må sone en dom i fengsel vil dette bety en stor omveltning for hele familien. Dette kan innebære blant annet økonomiske konsekvenser, samt omorganisering av arbeidsoppgaver. Det kan være emosjonelt tøft å være pårørende, samtidig som livet utenfor murene må fortsette. Videre skal vi se på ulike aspekter ved organiseringen av hverdagen som et resultat av barnefedrenes situasjon.

5.4.1 Økonomi

En stor del av forskningen innen fangers pårørende (se for eksempel Codd, 2008b; Ferraro et al., 1983, Christian, 2005) handler om det økonomiske tapet en opplever når en nær havner i fengsel. Når barnefar blir innsatt mister mor en hel inntekt, og hun står utenfor som aleneforsørger. Det er mangel på økonomiske støtteordninger for pårørende, som gjør at mor ikke regnes som enslig forsørger tross omstendighetene. Dette gjør at dem ikke har krav på like rettigheter som andre enslige forsørgere etter folketrygdloven (Hamsund & Sandvik, 2010). Man har krav på ekstra barnetrygd som ligger på rundt en tusenlapp per barn i måneden (Hamsund & Sandvid, 2010). Dette fører til en ekstra påkjenning i en ellers vanskelig og annerledes hverdag. Hvor pårørende allerede må omstille hverdagen ved å miste en relasjon som man vanligvis ville omgås med på daglig basis, som vil resultere i relasjonelle konsekvenser – vil det samtidig strukturelle konsekvenser, som økonomiske virkninger. Mødrene i denne avhandlingen skildret alle det økonomiske tapet som følge av fengslingen. Problemene knyttet til økonomien er noe som kan gi negative konsekvenser allerede før innsettelsen. Med utgangspunkt i IE kan dette tilsi at man omstrukturerer hverdagslige aktiviteter, som for eksempel jobb for å *forberede* seg på den nye hverdagen. Ida, som før fengslingen, ikke var i arbeid på grunn av et sykt barn, måtte tilbake i arbeid – selv om hun aller helst skulle ønske at hun kunne være hjemme og bare gi omsorg til barnet slik som hun i utgangspunktet gjorde:

IDA: Jeg hadde en sønn som hadde dessverre fikk en kreftdiagnose, så da valgte jeg å være hjemme med det barnet under behandling og sånt etterpå. (...) Men midt oppi det her sånn så kom jo det her [fengslingen] og da hadde jo ikke jeg noen inntekt så jeg måtte ut også skaffe meg jobb.

Ida sin ektemann var på forhånd av fengslingen hadde blitt suspendert fra jobb som følge av tiltalen, som gjorde det økonomiske ekstra vanskelig. Dette gjorde at Ida måtte sørge for all

inntekt på egenhånd etter innsettelsen. Kombinasjonen av sønnens sykdom og mannens dom forsterket den vanskelig situasjonen som gjorde det ekstra vanskelig for Ida – både økonomisk, men også emosjonelt. Dette kan trekkes til sekundær prisonisering, hvor pårørende selv blir straffet på ulike måter på grunn av fengselsdommen. I dette tilfellet betyr dette at Ida sin rolle som en omsorgsperson for det syke barnet ble tilsidesatt på grunn av handlingene mannen hadde begått. Dette resulterte i at Ida måtte omorganisere sin egen rolle i hjemmet, hvor det tidligere var mannen som sto for mesteparten av inntekten nå var blitt hennes rolle. Tross for at Ida begynte å jobbe fulltid igjen, betydde ikke dette at de økonomiske problemene forsvant. Ida måtte ta opp et forbrukslån på rundt 100.000 kroner for å kunne dekke alle utgifter mens mannen satt inne. Dette illustrerer ytterligere poenget med sekundær prisonisering, hvor Ida blir økonomisk straffet på grunn av mannens handlinger. Dette kan ses i lys av Granja (2016, s. 283) som skildrer hvordan pårørende mister tilgjengelige økonomiske ressurser som følge av at en mister den innsattes inntekt – i tillegg til kostnader som knyttes direkte til det å ha en nær relasjon i fengsel, som følge av opprettholdelsen av kontakten med den innsatte. I rapporten til Christensen (1999) påpekes det hvordan økonomiske bekymringer blir en ekstra tung belastning for pårørende i tillegg til de praktiske problemene knyttet til arbeid og oppfølging av barn. Dette illustrerer hvordan aktivitetene og handlingene til mødrene forandrer seg på grunn av situasjonen, som påvirker deres hverdagsvirksomhet. Lisell hadde de samme økonomiske utfordringene som Ida:

LISELL: Ja, nei vi mista hele hovedinntekten vår. Han var jo bare lærling, men skulle egentlig gått opp til fagprøve den perioden han satt inne. Så fagprøven ble jo utsatt et halvt år det og. Og lånet vårt var jo basert på den lønna han skulle ha når han ble ferdig.

Lisell var i mammapermisjon da dette skjedde og hun følte hun ble konstant avvist da hun selv tok kontakt med kriminalomsorgen som hun tenkte hadde kunnskap om hvilke økonomiske stønader en kunne få innvilget, for eksempel ekstra barnetrygd. Dette var noe hun ikke fikk beskjed om før nest siste dag av soningstiden til mannen – som gjorde at hun ikke fikk de ekstra pengene hun egentlig kunne ha fått. Dette kunne føles ut som en slags systematisk stigmatisering i den grad at Lisell som i en sårbar situasjon og som nybakt ung mor ikke følte seg sett eller hørt av instanser som hun trodde skulle hjelpe henne. Lisell priser seg heldig for at mannen hadde en kort dom på rundt to måneder, ellers ville det ikke gått rundt:

LISELL: (...) Han [barnefar] gikk inn i fengsel med 6 tusen i minus på kontoen fordi vi hadde tatt over hus, og første huslån og husleie var blitt trukket og jeg bare herregud. Vi hadde ikke klart det økonomiske over lang tid. Men to måneder gikk, for vi hadde jo litt på sparekonto. Jeg fikk 12 eller 13 tusen kroner utbetalt i mammaperm etter skatt. Og huslånet var jo på 8000 kroner. Så det var trangt. (...). Så da august kom fikk vi brev i posten om at huslånet ikke var blitt trukket. Men det løste vi heldigvis.

Lisell følte seg heldig i situasjonen som kunne vært verre dersom barnet var eldre, da babyen livnæret seg på morsmelk. Dette viser hvordan en lengre dom ville påvirket de pårørende i enda større grad da det ville gitt ytterligere negative økonomiske konsekvenser, da det ville betydd flere måneder med *én* inntekt. Samtidig kan opplevelsen til Lisell belyse hvordan alder på barn kan påvirke hverdagsvirksomheten til pårørende, i den grad at eldre barn kan kreve mer økonomisk, men også emosjonelt da dem forstår situasjonen mer enn et spebarn. Dette gjenspeiler seg i flere studier som påpeker hvordan pårørende, spesielt med barn, opplever en betraktelig dårligere økonomi under fengslingen (Christensen, 1999; Codd, 2008b; Comfort, 2008; Light & Campbell, 2006). Statistikken (SSB, 2014) viser at mange som er ferdig med endt soning ikke har noe å komme tilbake til. Dette kan gjelde både penger, bosted og relasjoner. I tilfellene til informantene i denne avhandlingen jobbet mødrene på utsiden hardt for å få hjulene til å gå rundt, også for at ting skulle være i orden når fedrene var ferdig med soningen. Dette kan trekkes til mødrenes virksomhet, hvordan de måtte ty til andre handlinger enn de normalt ville gjort – for eksempel ved å ta opp ytterligere forbrukslån eller jobbe mer enn ønsket.

Mangelen på informasjon går igjen hos informantene, både når det gjelder hva man kan ha krav på av økonomisk støtte og generelle opplysninger knyttet til det å være en fangers pårørende. Dette kan igjen være med på å eksemplifisere hvordan pårørende kan bli 'glemt' av kontrollapparatene, hvor hovedfokuset utelukkende ligger på den domfelte. For pårørende kan dette potensielt føles som en slags straff, i tillegg til marginalisering. For Christine følte alt som et fullstendig kaos og bekymringen for økonomi var en stor belastning som gikk utover hverdagen og familielivet. Christine forteller videre om hvordan hun følte de økonomiske bekymringene gikk på bekostning av andre viktige ting, eksempel fokuset på familiehygge:

CHRISTINE: I jobben han [barnefar] har nå så jobber han en turnus som gjør at han er mye borte. Når han er hjemme går mye av tiden til andre småprosjekter for å kunne dra inn mer penger til

oss. Andre med turnusarbeid er jo liksom hjemme når de er hjemme, men sånn er det kanskje ikke her.

Store deler av hverdagen til spesielt partneren til Christine dreide seg om å få inn mest mulig penger med tanke på fremtiden. Selv om det ofte kunne gå på bekostning av kvalitetstid, forsto Christine hvorfor han gjorde som han gjorde – og hun selv hadde de samme bekymringene som han. Dette kan være med på å vise hvordan institusjonelle forhold kan påvirke hverdagsvirksomheten allerede før innsettelsen, da tekster som folketrygdloven ikke tar høyde for pårørende som enslig forsørgende – som gjør at familier må ta valg knyttet til økonomi i ønske om å bedre hverdagen til de utenfor murene. Christine skildrer det slik:

CHRISTINE: Jeg merker at han [barnefar] tenker mye på det. Alt handler om vi kan spare mest mulig. Jeg tror han [barnefar] sliter med en del dårlig samvittighet når det kommer til det. At han liksom han satt meg og [navn på barnet] i denne situasjonen. Jeg tenker på det selv også. Hva jeg skal gjøre med jobb for eksempel. Og vi får jo ikke noe støtte. Er det vits å prøve å lure systemet for å få mer penger liksom?

For mange kan tanken på å ”lure systemet” være en fristende mulighet for at ting skal bli lettere økonomisk. Samtidig sa både Christine og Lisell at tanken på en kriminell handling får dem til å avstå fristelsen. De begge reflekterte rundt hvorfor dem havnet i denne situasjonen, og tanken på å ”gjøre det slutt” med barnefar for å få mer stønad ga mer avsmak enn fristelse. Dette kan si noe om hvor omfattende konsekvensene av situasjonen er når man er innom tanken på å gjøre noe ulovlig for å få det lettere økonomisk. Dette illustrerer marginalisering i praksis og viser hvordan en slik tilstand *potensielt* kan føre til et lovbrudd.

5.4.2 Livet som pårørende

På mange måter kan det argumenteres for at man blir enslig forelder når partner havner i fengsel. Man er alene om blant annet barneoppdragelsen, økonomien og husarbeid. Denne omveltningen kan være krevende og pårørende må ofte finne nye livsstrategier for å håndtere situasjonen. Christine som på intervju tidspunktet forberedte seg på den nye hverdagen alene uten barnefar, var innom tanken på å gå ned i stillingsprosent på jobben. Det ville gitt henne mer tid til

husarbeid, som hun ellers ikke ville fått tid til i en travel hverdag med et lite barn – tross for at det ville betydd ytterligere mindre inntekt i husstanden:

CHRISTINE: Det har jo vært et dilemma, om jeg skal gå ned i stilling sånn at jeg bare jobber fire ganger i uka. Da hadde jeg hatt flere timer får meg selv mens [navn på barn] er i barnehagen, sånn at jeg kunne vasket klær og sånt. Og få litt egentid. Får jo ikke gjort så mye med full jobb og et lite barn som krever mye oppmerksomhet etter barnehagen.

Følelsen av skam og skyld gjorde at Christine gikk bort i fra denne tanken da hun var redd for hva sjefen ville tenke om henne dersom hun fikk vite hva Christine gikk gjennom. Her kan vi se et konkret eksempel hvordan skam og frykten for stigma påvirker valgene man tar, som i dette tilfellet betyr at Christine valgte bort alternativet om å jobbe mindre for å få tid til andre viktige oppgaver man har i hverdagen. Dette er på mange måter et direkte resultat av hvordan skam og stigma kan oppleves kraftigere for de pårørende enn for lovbrøteren selv (Comfort, 2008; Jardine, 2015). Resultatet ble at bestevenninnen til Ida planla å flytte inn til henne og barnet når barnefaren omsider skulle inn i fengsel noen måneder senere. På den måten slapp Ida et potensielt stigma og fordømmelse av egen livssituasjon fra arbeidsgiver, samtidig som barnefaren på en måte ble ”erstattet” da bestevenninnen ville ta på seg arbeidsoppgaver som han normalt ville gjort – for eksempel barnepass, klesvask, middag og lignende. Dette i lys av IE viser hvordan de lokale relasjonene blir påvirket som følge av en fengselsdom, da relasjonen mellom mor og far blir forandret og andre kontakter eventuelt kan få en betydeligere rolle i den nye hverdagen.

Det er ikke gitt at pårørende, som Christine, har relasjoner som kan flytte inn midlertidig og hjelpe til i hjemmet. Ida opplevde omveltningen som svært belastende, da hun følte et ansvar på å klare å være mor og far på en og samme tid. Det kan tenkes at dette utartet seg til en form for rollekonflikt, hvor rollen som mor og far fører til en situasjon preget av rådvillighet som følge av ambivalente forventinger til vedkommende (Kaufmann & Kaufmann, 2015, s. 344). Et eksempel på hvordan Ida kunne oppleve en form for rollekonflikt var at hun gikk fra å være en hjemmевærende omsorgsperson for den syke sønnen sin, til å ta på seg det økonomiske ansvaret partneren i utgangspunktet hadde. Hun forklarer det slik:

IDA: Jeg måtte på en måte prøve å være mamma og pappa på en gang. Mhm, for da forsvant den derre papparollen. Det var knalltøft, jeg jobba jo full stilling hvor jeg begynte.. ja må vel ha

begynt halv syv. Og når jeg kom hjem så lagde jeg middag og spiste middag. Så sovna jeg sittende i sofaen.

Kombinasjonene mellom å være mor og far på en og samme tid gjorde at Ida nedprioriterte seg selv, for å klare å leve opp til forventningene til henne. Hennes formål var å sørge for at de rundt seg skulle ha det bra, mest av alt barna og partneren. Dette kan trekkes til kjønnet omsorg, hvor ønsket om å leve opp til idealet som 'god mor og hustru' kan stå sterkere enn å håndtere problemene pårørende selv føler på. Dette kan også trekkes til fengselsbesøkene Ida fortalte om, hvor hun mest av alt gjorde dro på besøk for mannen sin skyld da det var et av de få høydepunktene han hadde under soningen. Ida sier videre hvordan hun burde ha gjort ting annerledes, tatt mer vare på seg selv – for på den måten ville henne *likevel* vært en god mor og hustru.

Lisell brukte mye av tiden mens manne sonet på å forberede hverdagen til han kom hjem. Dette innebar blant annet å lage rutiner med babyen, slik at det var én ting mindre å tenke på når soningen omsider var overstått. Dette kan tilsa at hverdagsvirksomheten til Lisell bar preg av å tilrettelegge en *ny* hverdag til hun fikk mannen sin hjem igjen. På den måten ville dem få mer egentid, samtidig som babyens behov ville bli opprettholdt.

LISELL: Jeg satte meg som mål, at innen han kom ut av fengsel så skulle han (baby) sove på eget rom. Fordi. Ja. For før vi begynte å pusse opp så var det en dør mellom rommet vårt og hans. Så jeg husker jeg tok uke for uke av gangen og plasserte senga nærmere den døra før han til slutt kom inn på det rommet. Også hadde jeg som mål og få sånn fast leggerutine på han. Sånn klokkesmessig. Så da han slapp ut gikk vi fra å ikke ha en rutine i det hele tatt til å ha legging klokken 2000.

Under soningen forteller Lisell at hun merket fraværet av barnefar spesielt under ammingen, hvor han vanligvis var hjelpsom med å gi mor det hun trengte, om det så kun var et glass vann. Hun forteller videre at hun var glad for at babyen var såpass liten og avhengig av mor da barnefaren var borte – slik at barnet selv ikke merket fraværet i like stor grad som henne selv.

Mødrene i avhandlingen opplevde alle en følelse av å bli glemt av kriminalomsorgen, da all informasjon kun var rettet mot lovovertræderen. Alle belyste et ønske om å få informasjon rettet mot dem som pårørende, da fengslingen i stor grad påvirket deres hverdag. De måtte derimot

oppsøke all informasjon på egenhånd, som kunne føles som et ytterligere belastning da dem allerede hadde mye å tenke på. Lisell sier det slik:

LISELL: Jeg tenker. Ehm. At når det er barn i bildet, så burde dem faktisk ta seg tid til å ta en telefon. Bare ta en telefon og spørre på forhånd om det er noe man lurer på. Og. Og under oppholdet. Hvert fall før oppholdet. For jeg måtte jo google meg fram til alt egentlig.

Dette gjenspeilet seg også hos de andre mødrene. Christine forteller at i løpet av hele rettsprosessen til dem fikk vite straffen, opplevdes som en stor byrde da henne selv ikke mottok informasjon som angikk hennes tilværelse som pårørende. Dette kan føre til at pårørende føler seg marginalisert og ignorert av kriminalomsorgen, da deres rolle som pårørende ikke blir tatt stilling til. Christine beskriver det som en ekstra ansvar hun gjerne skulle vært foruten:

CHRISTINE: Man har jo så mye på tenke på fra før. Hvordan skal det gå med oss? Hvordan skal [navn på barnet] ta det liksom? Og når jeg selv må gjøre alt på egenhånd, selv om man kanskje ikke har energi til det. Nei, det føles urettferdig. Samme når han først fikk en soningsdato, som han fikk utsatt da men. Da kommer det jo bare et brev i posten til han, hvor og når han skal møte opp. Mens jeg, som på ta meg om alt her hjemme får ingenting.

Ved å utelukke informasjon til pårørende kan dette i tillegg til marginalisering føles ut som en straff, slik Ida beskrev det:

IDA: Han [barnefar] var borte, at jeg fikk alt ansvar hjemme, både økonomisk og for andre mennesker. Jeg følte det veldig urettferdig, at jeg som ikke har gjort noe galt som likevel følte jeg ble dømt.

Følelsen av å selv bli dømt på bakgrunn av relasjonen til lovovertrederen er en gjentagende problematikk i forskning om pårørende (se for eksempel Light & Campbell, 2006; Codd, 2008; Condry, 2007). Dette kan trekkes til høflighetsstigma i lys av Goffman (1963, s. 30) hvor pårørende og lovovertridere blir behandlet som `ett` på grunn av deres relasjon. I dette tilfellet vil det tilsa at pårørende blir straffet ved å ikke bli inkludert i velferdsordninger som kunne gjort deres hverdag lettere dersom ikke all byrden ville hvilt på skuldrene til de pårørende. Lisell og Christine ytret de samme tankene som Ida, hvordan dem selv føler at dem blir straffet, selv om

det ikke er *dem* som har gjort noe galt. I etterkant av soningen reflekterte Lisell over hvor urettferdig det var å sitte utenfor murene med alt av ansvar og bekymringer:

LISELL: Og i ettertid, så har vi jo snakket om at han tok jo straffen og satt bura inne. Men det var jo jeg som satt med alle bekymringer når det kom til økonomi, og hverdag og hus og alt mulig liksom. Jeg satt jo med alt ansvaret. Mens han fikk middag hver eneste dag og jeg satt der og snudde på krona liksom.

MEG: De på utsiden blir også straffa på en måte.

LISELL: Straffa ja, uten tvil.

Det kan argumenteres for at pårørende dermed straffes *med* lovovertrederen. Ved å utelukke informasjon direkte til pårørende kan oppleves som en omhyggelig marginalisering og stigmatisering da det tenkelig forverrer deres situasjon. Samtidig blir det en ytterligere påkjenning for mødrene da de på egenhånd må sørge for at ting går rundt, mens partneren sitter inne. Det å ha fullt ansvar med alt som foregår utenfor murene kan føles som en straff, bare at det er i eget hjem og hverdag. Det kan dermed sies at pårørende blir straffet for ønsket om å opprettholde relasjonen sin til lovovertrederen. På denne måten kan pårørende omtales som de skjulte straffede i en institusjonelt struktur, hvor styringsrelasjoner og tekster på et vis straffer dem *indirekte* på grunn av deres lokale relasjoner. Dette kan forklares med hvordan den *direkte* straffen i regi av kriminalomsorgen i hovedsak skal påvirke lovovertrederne selv, men da de institusjonelle ordningene også påvirker de kriminelles pårørende kan det tolkes som en *indirekte* straff.

5.4.3 Oppsummering

I dette kapittelet er det blitt belyst hvordan hverdagsvirksomheten til mødrene endres som følge av en fengselsdom. En stor del av hva mødrene i avhandlingen fortalte om, omhandlet økonomi. Ved at dem ikke anses som aleneforsørgende, tross for at dem *er* alene på utsiden av murene påvirker deres virksomhet på flere plan. For Ida og Lisell var det mennene som sto for hovedinntekten, som tilsier at dem ble sterkt preget av de økonomiske konsekvensene av en fengselsdom. Christine ytret de samme bekymringene som de andre mødrene, selv om hun var i full jobb på intervjuetidspunktet. Mødrene beskrev urettferdigheten de følte av å ikke bli ansett som enslig forsørgere selv om de hadde hovedansvaret for familiens økonomi på egenhånd – i tillegg til kostandene av å ha en mann i fengsel. Økonomiproblematikken er noe mødrene

opplevde som tyngende, også i *forkant* av fengslingen. Dette kommer tydelig frem i Christine sine skildringer av situasjonen, da dem ventet på soningsdato. Mødrene måtte finne løsninger for at økonomien skulle gå rundt, tross for at dem tidligere ikke har hatt økonomiske vanskeligheter. Dette kan trekkes til Granja (2014, s. 283) som skildrer hvordan familier med god inntekt fikk økonomiske vanskeligheter som et resultat av en fengselsdom.

Videre ble det vist hvordan mødrene følte at dem selv ble straffet ved at de institusjonelle ordningene påvirket deres hverdagsvirksomhet. De opplevde praksisene som marginaliserende, da deres rolle som nær pårørende ikke ble tatt stilling til ved for eksempel at dem ikke mottok informasjon som førte til at dem måtte finne ut av alt på egenhånd. De følte seg glemt av kriminalomsorgen, som forsterket følelsen av at dem selv ble straffet. Ved at pårørende ønsker å opprettholde kontakt med den fengslede, gjør dette at dem må forholde seg til regler og retningslinjer i regi av fengsler som kan tilsi at straffen strekker seg til utenfor murene, samtidig som det er de pårørende selv som sitter med alle bekymringene i hverdagen.

6.0 Emosjonelt arbeid

I dette kapitlet skal det redegjøres for det emosjonelle arbeidet mødrene i avhandlingen gjør i forbindelse med fengslingen. Med emosjonelt arbeid menes de handlingene og aktivitetene informantene *gjør* – for eksempel valget om åpenhet eller om situasjonen skal hemmeligholdes, selvhjelp og håndtering av stigmatisering. Datamaterialet belyser hvordan det emosjonelle arbeidet kan starte allerede før innsettelsen, og hvordan det er et arbeid som jobbes kontinuerlig med både underveis og etter soningen. Dette viser et annet aspekt ved å være pårørende til en lovovertreder, hvor det i det forrige kapitlet var fokus på praktiske, fysiske handlinger – vil det i dette kapitlet illustreres hvordan emosjonelt arbeid påvirkes av, og utføres i en institusjonell struktur.

6.1 Åpenhet

Felles for informantene i denne avhandlingen er ønsket om å være åpen, samtidig som det for enkelte av dem eksisterte en frykt for hva andre mennesker rundt dem vil tenke. Frykten de skildrer kan trekke linjer til Condry (2007), Goffmann (1963) og stigma, hvor den pårørende *selv* er redd for å bli stigmatisert. Frykten for å bli stigmatisert på grunn av deres relasjon til lovovertrederne kan påvirke deres emosjonelle arbeid i den grad at de tar valg og beslutninger. Condry (2007) skildrer hvordan skammen fra lovovertredere kan overføres til pårørende på grunn av deres nære forhold. Å hemmeligholde situasjonen kan være en mekanisme eller en livsstrategi for å minke eller forhindre den potensielle skammen eller stigmaen pårørende kan oppleve. Åpenhet kan betraktes som en annen form for livsstrategi, hvor man for eksempel forsøker å kontrollere åpenheten ved å selv bestemme hvem som skal få vite hva for å ha makt over en situasjon. Ida og familien var åpen om situasjonen til alle, mye fordi det var stor mediedekning i forbindelse med saken – samtidig som dem bodde på et relativt lite sted hvor ”alle kjenner alle”. Dette resulterte i at barnefaren selv tok kontakt med rektorene og klasseforstanderne på skolene til barna, som et bevisst valg for å forsøke å skåne barna mest mulig fra potensielle rykter som kunne oppstå. Ved å være åpen med rektor og klasseforstanderne kunne dem fungere som et slags virkemiddel for å forhindre at barna ble utsatt for stigmatisering og skam ved å være informert om barnas hjemmesituasjon. Imidlertid var det ikke Ida og familien sitt ønske at hele bygden skulle få vite om hva som hadde skjedd, og mediedekningen rundt saken bidro til at dem måtte finne nye strategier for å håndtere situasjonen. Ida skildrer det slik:

IDA: Det ble veldig mye mediedekning. (...) Det ble veldig mye skriverier og telefoner fra journalister som ville snakke med han [barnefar] og meg. Det var helt forferdelig en stund. Vi hadde blant annet ferie [via forening] hvor avisa ringte og mannen min sa ”kan dere være så snill og la oss være i fred? For de eneste dere rammer en barna mine”. Da gikk barna på ungdomskolen og barneskolen, men det tok dem ikke hensyn til.

Valget om å være åpen om situasjonen de sto i ble nærmest ikke et valg for Ida og familien. Mediedekningen bidro til å øke frykten for å bli stigmatisert og dømt, som gjorde at Ida bevisst valgte å handle i andre matbutikker enn normalt for å unngå mennesker hun tenkte visste om henne og familien. Mediedekningen var med andre ord et avgjørende moment knyttet til familiens åpenhet. Dette kan igjen trekkes til Goffmann (1963, s. 3-4) som skildrer hvordan den stigmatiserte personen er bekymret for hvordan omverden vil se på vedkommende, som kan føre til et ønske om å isolere seg selv for å unngå situasjoner hvor man potensielt kan møte dømmende medborgere. I lys av IE ser man konkret hvordan hennes handlinger ble påvirket av lokale relasjoner. Det kan dermed argumenteres for at lokalsamfunnet som lokale relasjoner la føringer for hvordan familien håndterte situasjonen som resulterte i valget om å kjøre til en annen by for å handle inn mat og andre nødvendigheter. Tross for at Ida ikke hadde begått noen kriminelle handlinger opplevde henne å bli dømt på grunn av valget om å bli værende med hennes fengselsdømte mann. Dette kan trekkes til kjønnspektiver hvor det kan diskuteres hvorvidt hennes rolle som mor og hustru ble satt på prøve av de lokale relasjonene på grunn av valget henne tok. Ida kan av den grunn opplevd en form for selvstigmatisering i den grad at tankene om hvordan andre mennesker oppfattet henne, påvirket hennes eget syn på seg selv. Ida skildret blant annet frykten for hvilke konsekvenser det ville gi å bli værende med mannen sin, blant annet potensielle følger fra styringsrelasjoner som for eksempel barnevernet. Hun fortalte hvordan hun var redd for å få barnevernet på nakken, og hvordan det eventuelt ville endret hele situasjonen som ville resultert i en skilsmisse. Dette er et konkret eksempel på høflighetsstigma i lys av Goffmann (1963) og hvordan selvstigmatisering kan påvirke tanker om en selv. Videre beskriver Ida hvordan hun følte på stigmatiseringen fra det lokale samfunnet:

IDA: Hver gang man traff et menneske da, så tenkte man, eller hvert fall jeg. Hva tenker personen om meg? Tenker vedkommende at jeg er en dust som fremdeles er sammen med han? At jeg er dum og naiv? Eller tenker hun ”det her er bra”, at jeg støtter mannen min. Sånn tenkte man jo hver eneste gang. Ja, man ble jo veldig opptatt av hva andre tenkte om meg.

Ida opplevde en situasjon preget av motsetninger, hvor hun på den ene siden var redd for hva andre ville tenke da hun valgte å bli værende med ektemannen sin, samtidig som frykten for mannens velvære sto sterkt da han ytret negative tanker om fengselsdommen sin:

IDA: Jeg var veldig redd da han skulle inn for han sa i utgangspunktet ”jeg skal ikke inn der, da tar jeg heller og avslutter alt”. Så det var ganske tøft sånn da.

Hun måtte finne en balansegang mellom frykten for eget stigma og frykten for mannen sitt liv. Dette resulterte i handlinger, for eksempel å handle i butikker langt unna hjemme for å slippe belastningen av stigmatiseringen fra det lokale samfunnet, samtidig som hun kunne klarte å støtte mannen sin i den vanskelige tiden. I ettertid har familien flyttet vekk fra hjemmestedet, og selv i dag er det flere områder både Ida og mannen ikke ønsker å besøke da det vekker dårlige minner. Dette viser hvordan stigma og skam påvirker både lovovertrederen og de pårørende selv etter at dommen er ferdigsonet. Dette påvirket Ida sin hverdagsvirksomhet da hun måtte etablere seg på et nytt sted, med nye lokale relasjoner å forholde seg til.

Valget om åpenhet eller om omstendighetene skal hemmeligholdes er dermed varierende ut ifra hvilken situasjonen ulike pårørende er i. Christine fortalte om hvordan hun på intervjuetidspunktet ikke hadde fortalt familien hennes om situasjonen til barnefar:

CHRISTINE: Jeg har jo lyst til å fortelle det, det er jo lettere når folk vet. Mamma og jeg har jo fått en godt forhold etter at jeg flytta tilbake og fått barn og sånt. Og det er jo mange ting vi snakker om og jeg tenker åh skulle ønske at hun visste det nå. Så kunne vi snakket om det. Men. Jeg føler ikke at liksom jeg. Han [barnefar] må på en måte få lov til å si det selv også.

For hennes del gjaldt tilbakeholdelsen av informasjon på grunn av barnefars ønske om å ikke fortelle det verken til sin egen familie eller hennes familie. Dette begrunnes i at rettsprosessen har tatt flere år og dem visste ikke når han fikk soningsdato. Dette viser hvordan pårørende kan bli ”satt til side”, i den forstand at pårørendes emosjoner ofte kan bli glemt. Dette kan begrunnes med at pårørende ofte setter andre mennesker foran seg, eksempel den dømte personen (se for eksempel Codd, 2002; Christian, 2005; Fishman, 1990). Christine skildrer videre hvordan hun ønsket at hennes mor og barnefar skulle få en bedre relasjon før moren fikk vite om det:

CHRISTINE: Vi ville vente til vi visste når det ville skje. Jeg ville at mammaen min og han [barnefar] skulle bli kjent uten å ha det hengende over seg og skape et forhold før det her kommer opp. Fordi han [barnefar] er jo en snill gutt og ja. Det er jo mye med stigma og. Det er ikke så lett å si det til noen uten at man får mye tanker i hodet om hvordan han [barnefar] er da. Så det er på en måte hovedgrunnen til at vi har venta med å si det til mammaen min, som er liksom vårt nettverk her.

For hennes del gjaldt frykten hvordan hennes mor ville ta det. Hun fortalte videre hvordan hun *visste* at moren hennes ville stille opp med barnepass og lignende når tiden var inne for at barnefar skulle i fengsel, men hun følte likevel på en redsel knyttet til hvordan de ville se på mannen hennes når de fikk vite sannheten om situasjonen de befant seg i. Dette kan trekkes til stigma, hvor stigmatisering kan være *direkte* knyttet til den pårørende (eksempelvis som vi så med Ida, hvor man opplever fordømmelse av å bli værende med partneren sin), men også hvordan det kan handle om et ønske om å skåne lovovertrederen for et *potensielt* stigma. Christin fant dermed stor trøst i å være åpen med den nærmeste venninnen som var informert over hele historien fra starten av. Tanken på selv å bli stigmatisert som en ”kriminell” påvirket også at Christine ikke turte å fortelle fastlegen sin om situasjonen:

CHRISTINE: Vi [barnefar og informant] har jo lik fastlege. Og jeg vil jo ikke at legen skal tro at jeg også gjør dumme ting liksom. Så da har jeg ikke sagt noe, selv om. Ja, det kanskje hadde vært lurt.

Christine valgte heller ikke å fortelle sjefens hennes om hva som skjedde av frykt for at sjefen ville tenke at ”hun er dum”. Denne følelsen er lik som hva Ida opplevde – følelsen av fordømmelse for å være sammen med en som har begått en kriminell handling. Måten å hemmeligholde situasjonen kan anses som en strategi eller en måte å håndtere stigmatiseringen eller skammen på. Ved å la være å fortelle lokale relasjoner om hva som foregår kan pårørende på et vis assimilere hendelsen fra virkeligheten. Med IE i betraktning kan dette resultere i at deres handlinger i hverdagen kan bli annerledes enn hva det normalt ville vært. I Christine sitt tilfelle ville dette være å unngå å snakke om enkelte ting, med både moren og fastlegen som normalt sett ville vært vanlig – i den grad at det er i hennes natur og prate om hvordan ting er og hva hun eventuelt hadde trengt hjelp til, for å unngå å assosieres med handlingen mannen har gjort.

Lisell hadde en annen tilnærming til valget om å være åpen eller ikke. Hun fortalte ikke sine foreldre om at barnefar skulle inn i fengsel før en drøy måned før det fant sted. Grunnen til dette var fordi foreldre skulle på en lengre ferie og hun ønsket ikke at de skulle avlyse turen på grunn av deres situasjon. Dette resulterte i at Lisell passet de to hundene til foreldrene samtidig som hun satt alene i et nytt hus som trengte renovering og en liten baby. I etterkant av soningen har Lisell derimot vært åpen om fengslingen til dem som har spurt:

LISELL: Vi har aldri skjult det på noen som helst måte liksom. Men det ikke sånn at jeg går til sjefen min og sier at mannen min har sittet i fengsel liksom. Men om folk spør om det så forteller jeg gjerne liksom.

Det kan argumenteres for at det tross for åpenhet, finnes et behov for å hemmeligholde situasjonen. Slik Lisell sier, er ikke situasjonen noe hun selv begynner å fortelle om, samtidig som at hun ikke føler *alle* trenger å høre om det – deriblant sjefen. Dette kan være fordi det anses som en privatsak, samtidig som det kan oppleves som skamfullt og man risikerer et potensielt stigma. På intervju tidspunktet var barnet som på den tiden var spebarn blitt skolebarn og Lisell har fortalt viktigheten med å unngå å havne i fengsel. Barnet vet at far har sittet inne uten å ha gått for mye i detaljer. For Lisell er det viktig for barna å lære at fengsel er noe dumt:

LISELL: Mannen min er oppvokst med at fengsel er noe røft. Så det er litt forskjell på hva han [barnefar] er vandt til å høre selv, fra da han var liten til hvordan han fremstiller det til barna nå.

Åpenheten for Lisell handlet om å distansere seg fra de kriminelle handlingene. For henne var det barnefar hadde gjort noe som tilhørte fortiden, noe som skjedde *før* dem møttes – og dermed kan det se ut som det gjorde det lettere å ta avstand fra det som hadde skjedd. Man kan likevel se paralleller mellom Lisell og de andre informantene i den forstand at de alle ønsker å ta avstand seg fra hva mennene har begått. Mens det for Christine og Ida handlet om frykten for å selv bli stigmatisert og fordømt for å bli værenene med partnerne, var det for Ida en måte å forsøke å bryte med svigerforeldrenes holdning til kriminalitet. I lys av IE kan det argumenteres for hvordan valget om åpenhet påvirker hvilke muligheter man har – dersom man er ærlig og blir avvist kan det resultere til at man i verste fall mister relasjoner og støtte, mens på den andre siden kan det bidra til *mer* støtte i form av økonomisk hjelp fra familie og venner eller praktisk hjelp i form av barnevakt. Felles for informantene var at valget om åpenhet eller om det skal

hemmeligholdes bunnet i konsekvensene som ville skje – noe som kan diskuteres å påvirke deres virksomhet som følge av å ha en mann som er/har vært/eller skal i fengsel.

6.1 Relasjon til familie

For to av mødrene ble deres relasjon til øvrig familie forandret etter soningen til barnefar. Dette kan tilsi at handlinger og aktiviteter som før innsettelsen anses som vanlige familieaktiviteter – eksempel middag hos foreldre, svigerforeldre som passer barn og lignende, ikke ble en del av livet etter soningen. Det kan dermed argumenteres for at mødrenes virksomhet og relasjoner ble snevrere i etterkant, som påvirker deres nåværende hverdag. For Ida har hennes kontakt med foreldrene og broren blitt nærmest ikke-eksisterende på grunn av foreldrenes syn på barnefaren:

IDA: Jeg har ingen kontakt med broen min. Jeg har kun en bror. Og jeg har veldig dårlig kontakt med foreldrene mine. Vi har nettopp tatt en oppvask på det, hvor de påstår at de er ferdig med det og må gå videre. De sier det, men når dem ikke har sett mannen min siden han kom ut for flere år siden så mener jeg det sier sitt. Det har ødelagt familieforholdene.

Ida forklarer videre at hennes mor ringte hver gang hun leste noe om barnefar i avisene som ofte var negativt ladet. Ida følte foreldrene dømte mannen, ikke bare for handlingene – men for *hele* han. Dette kan trekkes til Goffman (1963) og Comfort (2007) med stigma, skyld og fordømmelse, hvor stigmatiseringen av barnefar nærmest ble videreført på Ida grunnet i valget om å bli værende i ekteskapet. Harris (2001) forklarer denne fordømmelsen og skammen som noe som oppstår når individer ikke klarer å leve opp til standarden som er satt av andre mennesker, noe som i Ida sitt tilfelle vil være ”normen” som tilsier at man skal forlate mannen på grunn av det som har skjedd. I lys av IE kan det sies at Ida og familien mistet en stor del av deres lokale relasjon grunnet stigmatiseringen de føler de ble utsatt for.

Lisell mistet i likhet med Ida også kontakten med svigerforeldrene. Dette er noe som skjedde flere år etter soningen og i motsetning til Ida bunnet ikke dette i at svigerforeldrene tok avstand fra handlingene til sønnen som resulterte i en dom. Når Lisell forteller om dialogene hun har hatt med barnefar forteller henne at en ytterligere fengselsdom hadde betydd enden for deres forhold. Dette har også resultert i en familiekonflikt med svigerforeldrene da dem selv har vært i et avvikende miljø:

LISELL: Jeg var veldig tydelig at det er greit nå siden det du gjorde skjedde før vi ble sammen. Men jeg godtar det ikke i ettertid. Hvor du havner i en situasjon hvor du må inn i fengsel på nytt liksom. Det har jo skapt splid med svigerforeldrene min siden jeg har vært så bastant på det.

For Lisell er det ideelle å leve et liv som følger normer og regler i samfunnet, et ideal hun hadde selv før hun møtte barnefaren. Da svigerforeldrenes idealer ikke samspilte med hennes egne, fant familiene det best å bryte kontakt:

LISELL: Alle har lov til å angi kriminelle handlinger. Og jeg har vært veldig tydelig på at hvis vi blir blanda inn i noe sånt, så er jeg den første til å slå på tråden og fortelle det til politiet.

Dette er en kontrast til hva informanten Ida har fortalt. I Lisell sitt tilfelle ytret henne en bekymring for sine egne barn dersom kontakten med svigerfamilien hadde blitt opprettholdt, da hun opplever kriminalitet som noe som kan ”gå i arv” – noe hun opplever skjedde i mannen sitt tilfelle. Dette kan trekkes til ’moralsk smitte’ i lys av Goffman, hvor skyldiggjøring av familie begrunnes i genetiske eller biologiske koblinger mellom den kriminelle og den resterende familien (Goffmann, 1963, s. 23). Lisell opplevde perioden uten mannen som tøff og krevende, noe hun ikke ønsket å erfare igjen – og hun følte svigerforeldrene bagatelliserte den situasjonen da de selv har gjennomgått hverdagen som pårørende uten store negative emosjonelle konsekvenser. Lisell var dermed ikke komfortabel med svigerforeldrenes tilnærming til kriminalitet og hun selv ønsket ikke å være sammen med en ’kriminell mann’:

LISELL: Men de [svigerforeldrene] har hele tiden vært sånn at ”det ikke så farlig” liksom. For de fikk det jo til. Men jeg har ikke lyst til å være sammen med en kriminell mann.

Det kan diskuteres om svigerforeldrenes holdninger til kriminalitet påvirket deres hverdagsvirksomhet, som bidro til den økte konflikten mellom familiene da det ble for store motstridelser. For Lisell og hennes mann, som etter sin dom ikke har vært involvert i ytterligere kriminelle handlinger, endte det med at de fant det best å kutte kontakten med svigerforeldrene. Dette har påvirket Lisell, mannen og barna sin hverdagsvirksomhet da dem har mistet en vesentlig del av deres lokale relasjoner.

6.3 Emosjonell og praktisk støtte

Når man er i en vanskeligstilt livssituasjon vil det være gunstig og få hjelp til å bearbeide tanker og følelser man kanskje ikke har kjent på tidligere. Ofte kan man føle seg alene. Slik vi har sett kan fangers pårørende oppleve stigmatisering som for noen fører til selvisolering (Jardine, 2015, s. 24). Ida opplevde at et kriseteam henvendte seg til henne da mannen først ble anmeldt. Hun valgte og takke nei til tilbudet, men har innsett i ettertid at det var noe hun kanskje burde ha vurdert. Grunnen til at hun takket nei var på grunn av tanken på at dette var noe dem skulle klare på egenhånd. Dette kan trekkes til kjønnet omsorg, hvor den idealtypiske familien og da spesielt den hegemoniske oppfatningen av morsrollen tilsier at man skal løse ting selv. Ved å takke nei tok Lisell på seg rollen som konfliktløser ved å håndtere de emosjonelle utfordringene situasjonen ga til mannen og barna. Hun skildrer hvordan hennes største prioritet var dem rundt seg og sørge for at dem hadde det bra. Imidlertid takket Ida ja for å prate med presten som tok kontakt, tross for at hun ikke anser seg selv som en kristen person:

IDA: Og jeg er ikke en kristen person, men jeg gikk å prata med henne, så det gjorde jeg. Så henne hadde jeg. Hu var veldig god å ha. Det var flere ganger når det kom ting i avisa før rettsaken var ferdig, forferdelige ting hvor jeg ringte henne og dro innom henne istedenfor å dra hjem etter jobben. Og hu prakka ikke på meg noe sånt kristent, hu bare prøvde å være der. Så hu var veldig god å ha.

Ida skjønte etter hvert at hennes rolle som omsorgsperson gikk på bekostning av henne selv, som gjorde at hun fikk et behov for å ha noen å snakke med. Samtidig opplevde henne situasjonen såpass krevende at det emosjonelle arbeidet hun utøvde for mannen, ved for eksempel fengselsbesøk, tok fra henne energi som hun i utgangspunktet ville brukt på andre oppgaver. Dette resulterte i at hun fikk ytterligere hjelp, spesielt fra venner, som hjalp til med praktiske oppgaver i hjemmet:

IDA: Jeg synes det var en veldig støtte, særlig med venner som var der. Det var utrolig bra. Til og begynne med når det her skjedde så kom ramla jeg helt ut av det en liten stund, for å si det sånn så så det rett og slett ikke ut, med oppvask og jeg orka ikke lage mat eller noen ting. Så jeg hadde venner som rett og slett kom hjem for å rydde opp og hjalp meg med å få ting på stell.

Uten hjelpen Ida fikk fra både presten og hennes nærmeste venner, kan det tenkes at hun ville blitt mer isolert da hun allerede foretok seg handlinger for å unngå å møte mennesker i

lokalsamfunnet. Støtte fra venner var også noe Christine og Lisell fikk god nytte av til å bearbeide situasjonen de befant seg i. På spørsmål om Christine hadde søkt opp støttegrupper for personer i lignende situasjon svarte henne:

CHRISTINE: Nei. Jeg har prøvd å lese litt på nettet, om folk som opplever det samme. På forum og sånt. Men der er det ofte folk som har noen som har gjort noe skikkelig ille, eller skal sitte inne i mange år.

For Christine kan det tenkes at det var vanskelig å sammenligne hennes situasjon med andre pårørende hvor den nære relasjonen soner for alvorlig kriminalitet, som for eksempel voldsdommer. Det kan tenkes at det å sammenligne sin egen situasjon med noen som har det 'verre' kunne oppleves som en form for selvstigmatisering for Christine, da hun selv ønsket å distansere seg fra de kriminelle handlingene mannen hadde begått. Christine sin måte å bearbeide situasjonen var å støtte seg på hennes venninne, som endte med å flytte inn hos henne og barnet når tiden for fengsel var kommet. På den måten får henne hjelp til husarbeid, henting i barnehage, lage middag og andre praktiske oppgaver som barnefar pleier å være med på å gjøre. Uten bestevenninnen som en nær, lokal relasjon måtte Christine forberedt seg på en annen måte, slik vi har sett i tidligere kapittel. Tross for at barnefar jobbet turnus hvor han ofte var borte, ville hun følt det var en stor belastning å være helt på egenhånd *hele* tiden. Hun var redd hun ikke kom til å strekke til, og derfor ville det være mest gunstig dersom bestevenninnen flyttet inn når tiden var inne for det. På den måten får henne både praktisk hjelp, men også emosjonell støtte da hun er med en som er innforstått med situasjonen. Christine forteller hvordan de kan prate om alt og hvordan det hjelper med hennes psykiske helse. Dette gjenspeiler seg også i FFP sitt arbeid hvor pårørende ofte føler seg lettere til sinns ved å være åpen om hvordan man har det (FFP, 2009).

For Lisell var det viktig å fylle dagene med noe og i forkant av soningen planla hun de to neste månedene så godt det lot seg gjøre. Hun beskrev situasjonen som litt ensomt, tross for en stor vennekrets rundt seg. Mens hun selv hadde hus og barn, studerte flere av venninne utenbys og var i en alder for festlige sammenkomster var en del av hverdagen:

LISELL: De [venninnene] var ikke så tilgjengelige hele tiden, siden de studerte i Oslo. Men kameratene hans var ofte innom. Og tok litt sånn papparollen. Leika med [navn på barnet]. (...) For selv om man kanskje er litt ensom, så er man ikke helt alene heller. Det var bare å ta en

telefon så kunne jeg få besøk og ja. Eller ja, hvis ikke de var på fest da. De var jo på den alderen. Men hvis jeg ikke hadde hatt noen rundt med hadde det vært skikkelig dritt tror jeg.

Hun beskriver videre hvordan for eksempel hvordan kompisene til mannen drakk opp melken hun i utgangspunktet hadde kjøpt til han, da hun ikke selv likte det. Dette er et lite, men et slags symbolsk eksempel på hvordan hverdagen til pårørende kan snus opp ned på en veldig kort tid. Det kan tenkes at relasjonene får en annen betydning i de pårørendes liv da dem på enkelte vis tar på seg en annen rolle enn å ”bare være en venn”, i den forstand at den minste handling, som for eksempel å drikke opp melken, kan bety mer enn som så.

6.4 Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett nærmere på lokale relasjoner og hvordan de potensielt kan forandre seg som følge av å være tett knyttet til fangers pårørende. Målet med kapitlet var å belyse hvordan informantene forholdt seg til de ulike aspektene ved emosjonelt arbeid. Felles for alle informantene var at dem hadde et behov for støtte, tross ulike bakgrunner. Det kan se ut som at når man som mor og pårørende, opplever at mannen havner i fengsel, krever nye roller – både for seg selv og de relasjonene man har rundt seg. Slik Ida forklarte det måtte hun være ”mor og far på samme tid”. Det kan tolkes at mødre opplevde at vennene fungerte som en form for omsorgsrolle eller en midlertidig erstatning for farsrollen, ved å hjelpe til med matlaging, husarbeid, samvær med barna og lignende.

Valget om åpenhet eller om situasjonen skal hemmeligholdes ser ut til å være nøye gjennomtenkt, både av praktiske og emosjonelle grunner. Det er blitt belyst hvordan åpenhet kan øke risikoen for stigmatisering og skam, som påvirker mødrenes hverdagsvirksomhet med at deres handlinger og relasjoner innskrenkes. Samtidig belyser kapitlet hvordan åpenhet, til tross for stigma og skam, kan lede til at mødre *får* hjelp til å håndtere situasjonen da det kan bidra til at deres nære relasjoner støtter opp og tar på seg et ansvar for å lette på situasjonen

7.0 Sammenfatning

Denne masteravhandlingen har tatt for seg hvordan hverdagen til kvinnelige pårørende preges som følge av en fengselsdom. Det er blitt gjennomført tre intervjuer, hvor to av dem har opplevd at deres partner har sonet en dom i fengsel, mens den tredje kvinnen på daværende tidspunkt ventet på at mannen skulle få soningsdato. Felles for kvinnene er at dem har barn med lovovertrederen, som setter dem i en ytterligere sårbar posisjon da fengslingen påvirker en hel familie. Datamaterialet som er innhentet blir presentert og drøftet i to ulike kapitler, hvor det ene omhandler praktiske handlinger i hverdagen, mens det andre kapitlet tar for seg det emosjonelle arbeidet som kvinnene gjør.

Problemstillingen i oppgaven har vært som følger:

Hvordan påvirkes hverdagsvirksomheten til mødre som følge av en fengselsdom?"

IE som ble anvendt som det teoretiske rammeverket for oppgaven, viser hvordan mødrenes hverdagsvirksomhet blir påvirket av soningen. De får et mer begrenset handlingsrom da dem må flere plan må forholde seg til institusjonelle ordninger. Dette påvirker blant annet hvordan dem kan opprettholde kontakten med den fengslede, samtidig som institusjonelle tekster preger deres muligheter for offentlig hjelp. På den måten opplever pårørende en sekundær prisoniseringspraksis, hvor dem blir berørt av straffesystemets ordninger (Comfört, 2008). Det er blitt belyst hvordan mødrene kan oppleve de institusjonelle ordningene som en marginaliserende praksis hvor dem blir utelatt fra offentlige velferdsordninger som påvirker deres økonomi på grunn av deres ønske om å bli værende i ekteskapet eller forholdet med lovovertrederen. Funnene viser hvordan det økonomiske aspektet ikke bare påvirker under soningen, men også i forkant da økonomiske forberedelser kan gå på bekostning av andre vesentlige aktiviteter i hverdagen, som familiehygge. Ved at de ikke anses som enslig forsørger under soningstider snevrer inn deres handlingsrom ytterligere ved at dem mister både økonomisk trygghet, men også frihet til å kunne ta valg som for eksempel gå ned i stilling, som ville gitt dem tid til andre praktiske oppgaver som må gjøres. På den måten blir pårørende i likhet med lovovertrederne straffet, da straffen påvirker livet utenfor murene. Funnene viser at tekst som styringsrelasjoner påvirker deres hverdagsvirksomhet ved at det legger føringer for hvordan dem har mulighet til å opprettholde relasjonen til barnefaren. Fengselsinstitusjoner styres av et reglement som kan anses som tekster i lys av institusjonell etnografi, som bestemmer hvor lenge besøkstiden varer, hvor ofte de kan

snakke i telefonen og lignende. Dette bidrar til å forsterke den sekundære prisoniseringen ved at fengselets lover og regler strekker seg lengre enn til kun lovovertrederen.

Videre er det blitt belyst hvordan stigmatisering og skam kan være tett knyttet til hverdagsvirksomheten til mødrene. Stigmatiseringen som ofte er forbundet med lovovertredere kan påvirke pårørendes nettverk, i den grad at de kan bli ekskludert fra sosiale kretser som for eksempel lokalsamfunnet og familie. Dette påvirker hvilke handlinger dem tar, eksempelvis om de skal være åpne om situasjonen eller hemmeligholde det. Funnene viser at valgene mødrene tar er gjennomtenkte hvor dem overveier eventuelle positive og negative konsekvenser ved å være åpne om situasjonen de befinner seg i. Negative konsekvenser er at de kan miste lokale relasjoner, som også vil bety tap av praktisk og emosjonell støtte. Imidlertid vises det også hvordan åpenhet kan bidra til at dem får økt støtte av lokale relasjoner som ønsker å stille opp for dem. Dette går innenfor det emosjonelle arbeidet mødrene utfører i hverdagen. Videre blir det belyst hvordan det emosjonelle arbeidet også innebærer håndtering av emosjoner, stigmatisering og skam som et direkte resultat av fengslingen.

Hverdagsvirksomheten til mødrene i avhandlingen blir dermed preget på flere ulike måter. Dem må forholde seg til nye styringsrelasjoner enn dem normalt ville gjort, som også innebærer materielle tekster som påvirker deres handlinger. Deres ønske om å opprettholde relasjonen til lovovertrederen er en avgjørende faktor for deres virksomhet. Til tross for at datamaterialet kun bygger på tre informanter ser man likevel generaliserende tendenser med hvordan pårørende må forholde seg til styringsrelasjoner. Dette vil si at uavhengig hvilken sosioøkonomisk bakgrunn en har, vil man måtte forholde seg til institusjonaliserende systemer på et eller annet vis dersom man ønsker å opprettholde kontakt med en innsatt. Dette vil igjen påvirke hverdagsvirksomheten til pårørende og deres handlingsrom.

7.1 Avsluttende tanker

Problematikken rundt fanger pårørende er et komplekst tema. Condry (2007) omtaler pårørendes situasjon slik at dem soner fengselsdommen *sammen* med lovovertrederen. Det er blitt vist hvordan fangers pårørende på flere områder blir straffet for å ønske å opprettholde deres relasjon. Det kreves mer forskning på feltet som tar for seg pårørendes levekår og hvordan dem blir påvirket som følge av en fengselsdom. Lovovertrederne må få sin straff, men det kan stilles spørsmål til hvordan man kan *redusere* straffen pårørende opplever. Innledningsvis ble det belyst

hvorfor fangers pårørende er relevant for sosial arbeid, og gjennom dette prosjektet har jeg forstått at pårørende er personer i vanskeligstilte situasjoner som *trenger* hjelp fra både samfunnet og akademia for å kunne forbedre deres livsvilkår.

Litteraturliste

- Braman, D. (2004). *Doing time on the outside : incarceration and family life in urban America*. Ann Arbor, Mich: University of Michigan Press.
- Bøhn, E. A. (2020) Ontologi. I *Store norske leksikon*. Oslo Hentet fra <https://snl.no/ontologi>
- Codd, H. (2008a). *Detention and families: Helen Codd calls for greater recognition of the impact of detention on families*. *Criminal Justice Matters*, 71(1), 34-35.
- Codd, H. (2008b). *In the shadow of prison : families, imprisonment and criminal justice*. Devon: Willan Publishing.
- Condry, R. (2007): *Families Shamed – The consequences of crime for relatives of serious offenders*. *Crime Ethnography Series*. Routledge, London.
- Comfort, M. (2008). *Doing time together: love and family in the shadow of the prison*. Chicago: University of Chicago Press.
- Christensen, E. (1999). *Forældre i fængsel: en undersøgelse af børns og forældres erfaringer* (Vol. 99:5). København: Socialforskningsinstituttet.
- Christian, J. (2005). *Riding the Bus: Barriers to Prison Visitation and Family Management Strategies*. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 21(1), 31-48.
- DeVault, M. L., & McCoy, L. (2006). Institutional Ethnography: Using Interviews to Investigate Ruling Relations. In D. E. (Ed.), *Institutional ethnography as practice*. Lanham, Md: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Fangen, K. (2014). *Mange ulike metoder*. Gyldendal Norsk Forlag AS: Oslo
- Ferraro, K., Johnson, J., Jorgensen, S., & Bolton, F. (1983). *Problems of Prisoners & Families: The Hidden Costs of Imprisonment*. *Journal of Family Issues*, 4(4), 575-591.
- Foreningen for Fangers Pårørende: *Utenfor muren –en håndbok for deg som er pårørende*. Oslo 2009.
- Goffman, E. (1963): *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Simon and Schuster (2009).
- Granja, R. (2016): *Beyond prison walls - The experiences of prisoners' relatives and meanings associated with imprisonment*. *Probation Journal*, Vol 63, Issue 3, pp. 273 – 292
- Gundersen, D. (2018): *Stigma*. I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra: <http://snl.no/stigma>
- Hamsund, H og Sandvik, A. B (2009). *Helse og livskvalitet blant fangere*

- pårørende*. Foreningen for Fangers pårørende
Cappelen akademisk forlag. Oslo
- Hamsund, H. og A. B. Sandvik (2010): De skjulte straffede – konsekvenser for pårørende når en i familien fengsles, i Nilsen, L. et al. (2010): *Det sårbare mennesket*.
- Halvorsen, K. (2008): *Å forske på samfunnet. En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*, 5. utgave. Oslo: J.W. Cappelens Forlag.
- Holden, K. og Sandvik, A. B (2017). *Barn med foreldre i fengsel*. (Fosterhjemskontakt 1/10), Fosterhjemskontakt Hertervig forlag.
- Holmen, H. (2019). Epistemologi. I Store norske leksikon. Oslo Hentet fra <https://snl.no/epistemologi>
- Jardine, C. (2015): *Constructing Family in the Context of Imprisonment: a study of prisoners and their families in Scotland* (Doktoravhandling). University of Edinburgh.
- Kaufmann, G., & Kaufmann, A. (2003). *Psykologi i organisasjon og ledelse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal akademisk.
- Kriminalomsorgen. (2015). Besøk og telefon. Hentet fra: <http://www.kriminalomsorgen.no/besok-og-telefon.5025189-237870.html>
- Kriminalomsorgen. (2021). Fotlenke, elektronisk kontroll. Hentet fra: <https://www.kriminalomsorgen.no/fotlenke-elektronisk-kontroll.535886.no.html>
- Laub, John H. & Robert J. Sampson (2003): *Shared beginnings, divergent lives*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.10.
- La Vigne, N. G., Naser, R. L., Brooks, L. E., & Castro, J. L. (2005). *Examining the effect of incarceration and in-prison family contact on prisoners family relationships*. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 21(4), 314-335.
- Levin, I. (2004). *Hva er sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforl.
- Light, R., & Campbell, B. (2006). *Prisoners' families: Still forgotten victims?* *Journal of Social Welfare and Family Law*, 28(3-4), 297-308.
- Magnusson, E and Jeanne M. (2015). *Doing interview-based qualitative research: A learner's guide*. Cambridge: Cambridge University Press.
- NESH (2016) *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Oslo: De nasjonale forskningsetiske komiteene.
- Postholm, M (2005). *Kvalitativ metode, en innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. 2. Utgave. Oslo: Universitetsforlaget.

- Rua, M. (2009). *Fengsel, isolasjon og varetekt sett fra fengselslegens ståsted: en institusjonell-etnografisk studie*. (Master Universitetet i Oslo), Marte Rua Oslo.
- Rua, M. (2012). *Hva gjør fengselsleger?: en institusjonell etnografi om isolasjon og helse* (Vol. nr. 1/2012). Oslo: Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Universitetet i Oslo I samarbeid med Akademika forlag
- Revold, M. K. (2015) *Innsattes levekår*. (Rapporter 2015/47). Statistisk sentralbyrå Schevik, M. B. (2007). *Far i fengsel: hva sier barn om sine opplevelser av å ha far i fengsel?* (Masteroppgave, NTNU), M.B. Schevik, Trondheim.
- Silverman, D. (2005). *Doing qualitative research : a practical handbook* (2nd ed. ed.). London: Sage.
- Smith, D. E. (1987). *The Everyday World as Problematic. A Feminist Sociology*. Oxford: Open University Press.
- Smith, D. E. (1992). Sociology from Women's Experience: A Reaffirmation. *Sociological Theory*, 10(1), 88-98. 90
- Smith, D. E. (2001). *Texts and the ontology of organizations and institutions*. *Studies in Cultures, Organizations and Societies*, 7(2), 159-198.
- Smith, D. E. (2003). *Making Sense of What People Do: A Sociological Perspective*. *Journal of Occupational Science*, 10(1), 61-64.
- Smith, D. E. (2005). *Institutional ethnography: a sociology for people*. Lanham, Md: AltaMira.
- Smith, P. S., & Jakobsen, J. (2010). *Når straffen rammer uskyldige: børn af fængslede i Danmark*. København: Gyldendal.
- St. meld. nr. 37 (2007-2008). (2008). *Straff som virker - mindre kriminalitet – tryggere samfunn* (kriminalomsorgsmelding). Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Statistisk Sentralbyrå [SSB] (2018, 5. april). *Fengslinger. Innsatte per 1. januar 2016*. Hentet fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forholdogkriminalitet/statistikker/fengsling/aar>
- Skardhamar, Torbjørn (2002): *Levekår og livssituasjon blant innsatte i norske fengsler*. Universitetet i Oslo. K-serien nr.1/2002.
- Sykes, G og Matza, D. (1957) *Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency*. *American Sociological Review* 22, no. 6: 664-70
- Thagaard, T. (2009): *Systematikk og innlevelse – en innføring i kvalitativ metode*. 3. utgave, Oslo: Fagbokforlaget
- Widerberg, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt: en alternativ lærebok*. Oslo: Universitetsforl.

- Widerberg, K. (2007). *Institusjonell etnografi – en ny mulighet for kvalitativ forskning?* *Sosiologi i dag*, 37(2), 7-28.
- Widerberg, K. (2008). *Dorothy E. Smith og institusjonell etnografi*. . *Sosiologisk Årbok*, 1(2012), 123-137.
- Widerberg, K. (2015). En invitasjon til institusjonell etnografi. In K. Widerberg (Ed.), *I hjertet av velferdsstaten* (pp. 13-25). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Øversen, E. (2015). *Yte etter evne, få etter behov*. (Masteroppgave, NTNU), T Øversen, Trondheim.

Vedlegg

Vedlegg 1 – intervjuguide

Intervjuguide

- Tema: fangers pårørende med fokus på foreldrerollen
- Form: individuelt, semi-strukturert intervju

1. Informasjon om prosjektet og problemstilling

- Bakgrunn og formål for samtalen:
 - Undersøke hvordan hverdagen til fangers pårørende forandrer seg ved en innsettelse, med fokus sosioøkonomiske faktorer. Hvordan er det å gå fra å være to foreldre til én?
- Forklar hva intervjuet skal brukes til:
 - Ønsker å belyse hvilke konsekvenser en får av å ha en ektefelle/kjæreste som havner i fengsel når man blir stående utenfor som enslig forsørger, benytter intervju for å få en kvalitativ forståelse av hva det vil si å være pårørende i en slik situasjon
- Informer om anonymitet og taushetsplikt:
 - Gjennomgå samtykkeskjema.
 - Informer om båndopptak og forsikre at begge parter har skrevet under samtykkeskjema før start.
- Avklar om informanten har spørsmål.
- **Start lydopptak**

2. Oppsett etter tema

2.1 Bakgrunn: hvordan er situasjonen nå og hvordan det var før innsettelsen

- Avklar og ta utgangspunkt i informantens ståsted nå
- Bakgrunnsinformasjon
 - Hvor lenge har informanten vært alene med barn
 - Hvilke tanker gjorde du deg da partneren ble satt i fengsel?
 - Var det forberedelser til innsettingen? I så fall hvilke? Praktiske forberedelser eller mentalt?
 - Hvordan forberede barna på omvendingen?

2.2 Hverdagslivet

- Kan du beskrive en vanlig hverdag?
 - Hvordan var hverdagen før partner ble innsatt?
- Finnes det begrensinger i hverdagen i lys av innsettelsen?
- Hvilke utfordringer møter du på i hverdagen?
 - Eksempel logistikk, økonomi, sosialt
- Har du møtt på noen problemer eller situasjoner du ikke var forberedt på?

2.3 Roller og relasjoner

- Hvordan har din rolle som mor eller far forandret seg dersom den har det?
 - Eventuelt: hvilken betydning har det, både for deg og barnet?
- Har du beholdt de relasjonene du hadde før innsettelsen?
 - Hvis ikke, hvorfor ikke?
- Er du åpen om situasjonen med venner og familie?
- Hvilke konsekvenser har innsettelsen hatt for ditt sosiale liv?
- Hvordan er din relasjon til barnefar/mor nå?
- Besøker dere fengselet?
 - I så fall hvordan er det for deg?
 - Hvilke utfordringer finnes det knyttet til det?

2.4 Økonomi og andre konsekvenser

- Hvilke økonomiske konsekvenser har kommet som et resultat av innsettelsen?
 - Eventuelt: hvordan påvirker det hverdagen og din rolle som mor/far?
- Med tanke på besøk i fengsel og lignende, i hvilken grad påvirker det økonomien?
- Finnes det begrensinger i hverdagen knyttet til økonomi, som dere ikke hadde før?
- Hva er den største konsekvensen av innsettelsen for deg og din familie?

2.5 Støtteapparat

- Hva slags støtteapparat har dere rundt dere?
- Hvordan hjelper eventuelt støtteapparatet dere i hverdagen?
- I begynnelsen, fikk du hjelp til å håndtere situasjonen?
 - Hvis ikke, hva gjorde du for å håndtere situasjonen på egenhånd?
- Hvordan kom du i kontakt med FFP?
 - På hvilke måter hjelper FFP?

2.6 Hvordan kunne ting vært forbedret?

- Fra ditt ståsted, hvordan kunne *din* situasjon vært annerledes i en positiv forstand?
- Hva skal til for at hverdagen blir enklere?
- Hvilke tiltak mener du mangler?
- Hvilke tiltak eller støtte får du i dag, og eventuelt i hvilken grad hjelper det eller forenkler situasjonen?

3 Avslutning

- Oppsummering og gjennomgang av sentrale funn
- Er det noe som er uklart? Er det noe du vil spørre om eller legge til?
- **Stopp lydopptak**

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Når to foreldre blir til én”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å se hvordan foreldrerollen endrer seg når partner havner i fengsel. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å se hvilke konsekvenser det har for en mor eller far når partneren havner i fengsel. Hvordan foreldrerollen forandrer seg og hvilke følger innsettelsen har for mor eller far som er på utsiden når det gjelder sosioøkonomiske faktorer. Prosjektet er en masteravhandling i Sosialt Arbeid ved OsloMet.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Oslomet er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Etter møter med foreningen for fangers pårørende, har foreningen selv sendt ut forespørsler til mulige kandidater, samt at skrivet er tilgjengelig for de personene som er involvert i foreningen som pårørende for fanger.

Hva innebærer det for deg å delta?

Kvalitativ metode benyttes i prosjektet, og det vil bli intervjuer på tomannshånd mellom informant og meg. Lyddopptaker vil bli brukt under intervjuet, og selve opptaket vil kun være tilgjengelig for meg som skriver masteravhandlingen. Når transkriberingen er ferdig, vil lyddopptakene bli slettet. På forhånd vil du få tilsendt en intervjuguide hvor du kan se hvilke spørsmål du blir stilt, og du har rett til å la være å svare på ting du ikke vil.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det er jeg som student som vil ha tilgang på lyddopptakene. I de transkriberte notatene vil det brukes falske navn som gjør at det ikke kan knyttes til deg som informant. Alt av datamaterialet vil være utilgjengelig for andre mennesker, ved bruk av koder på de elektroniske enhetene som benyttes i forbindelse med masteravhandlingen.

Opplysningene som vil bli presentert i masteravhandlingen er dine tanker, observasjoner og følelser knyttet til problemstillingen. Ditt navn, alder, stilling og lignende vil ikke være relevant. Det vil som nevnt bli brukt falske navn for anonymitet.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 15.05.2020. Lydopptak vil bli slettet etter transkribering, da det ikke er grunn for å oppbevare det lenger enn nødvendig. Du vil hele veien ha muligheten til å kunne lese hva som blir skrevet i forbindelse med ditt intervju, dersom du ønsker det.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra OsloMet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Frida Lund ved OsloMet eller Nicolay B. Johansen som er veileder.
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen
Frida Lund

Ingrid S. Jacobsen
Telefon :67 23 55 34E-post :personvernombud@oslomet.no

Prosjektansvarlig
Nicolay B. Johansen

Frida Lund

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet ”Når to foreldre blir én” og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at intervjuet blir tatt opp på lydopptak
- at lydopptaket blir lagret så lenge det er nødvendig for prosjektet

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Når to foreldre blir til én”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å se hvordan foreldrerollen endrer seg når partner havner i fengsel. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å se hvilke konsekvenser det har for en mor eller far når partneren havner i fengsel. Hvordan foreldrerollen forandrer seg og hvilke følger innsettelsen har for mor eller far som er på utsiden når det gjelder sosioøkonomiske faktorer. Prosjektet er en masteravhandling i Sosialt Arbeid ved OsloMet.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Oslomet er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Etter møter med foreningen for fangers pårørende, har foreningen selv sendt ut forespørsler til mulige kandidater, samt at skrivet er tilgjengelig for de personene som er involvert i foreningen som pårørende for fanger.

Hva innebærer det for deg å delta?

Kvalitativ metode benyttes i prosjektet, og det vil bli intervjuer på tomannshånd mellom informant og meg. Lydopptaker vil bli brukt under intervjuet, og selve opptaket vil kun være tilgjengelig for meg som skriver masteravhandlingen. Når transkriberingen er ferdig, vil lydopptakene bli slettet. På forhånd vil du få tilsendt en intervjuguide hvor du kan se hvilke spørsmål du blir stilt, og du har rett til

- la være å svare på ting du ikke vil. Din rolle i prosjektet er å ha mulighet til å godkjenne enkelte opplysninger som kommer frem i lyset av intervjuene med din partner på utsiden.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det er jeg som student som vil ha tilgang på lydopptakene. I de transkriberte notatene vil det brukes falske navn som gjør at det ikke kan knyttes til deg som informant. Alt av datamaterialet vil være utilgjengelig for andre mennesker, ved bruk av koder på de elektroniske enhetene som benyttes i forbindelse med masteravhandlingen.

Opplysningene som vil bli presentert i masteravhandlingen er dine tanker, observasjoner og følelser knyttet til problemstillingen. Ditt navn, alder, stilling og lignende vil ikke være relevant. Det vil som nevnt bli brukt falske navn for anonymitet.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 15.05.2020. Lydopptak vil bli slettet etter transkribering, da det ikke er grunn for å oppbevare det lenger enn nødvendig. Du vil hele veien ha muligheten til å kunne lese hva som blir skrevet i forbindelse med ditt intervju, dersom du ønsker det.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- å innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg,
- å få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra OsloMet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Frida Lund ved OsloMet eller Nicolay B. Johansen som er veileder.
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Frida Lund

Ingrid S. Jacobsen

Telefon :67 23 55 34E-post :personvernombud@oslomet.no

Prosjektansvarlig

Frida Lund

Nicolay B. Johansen

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet ”Når to foreldre blir én” og har fått anledning til

å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å bli omtalt i intervjuet dersom det er nødvendig for prosjektet
- at intervjuet med din partner blir tatt opp på lydopptak
- at lydopptaket blir lagret så lenge det er nødvendig for prosjektet

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 4 – Facebookpost

Frida Lund

15 October 2020 · 🌐

Halloisen venner! 🙄

Søker informanter til masteroppgaven og trenger din hjelp!

Jeg skal skrive om fangers pårørende - nærmere bestemt om hvordan foreldrerollen forandrer seg når partner blir innsatt. Kjenner du eller vet om noen som har barn med en innsatt? ROP UT og del gjerne denne posten 👍

Det jeg ønsker med oppgaven er å belyse problemene mange pårørende opplever - både økonomisk, sosialt og psykisk. Visste du for eksempel at dersom barnefar/barnemor blir innsatt så får ikke den på utsiden mer økonomisk støtte enn litt ekstra barnetrygd? Pårørende må stort sett finne all informasjon på egen hånd, som kan gjøre at man føler seg enda mer alene i en allerede håpløs situasjon. Hjelp meg til å sette mer fokus på en gruppe som fortjener at noen roper for dem ✨✨

Ikke nøl med å ta kontakt, og igjen DEL!!

5/13/2021 Meldeskjema for behandling av personopplysninger

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

NSD sin vurdering

Prosjekttittel
Masteravhandling i Sosialt Arbeid

Referansenummer
774890

Registrert
08.11.2019 av Frida Lund - s326903@oslomet.no

Behandlingsansvarlig institusjon
OsloMet – storbyuniversitetet / Fakultet for samfunnsvitenskap / Institutt for sosialfag

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)
Francis Rønnestad, franro@oslomet.no, tlf: 91163029

Type prosjekt
Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student
Frida Lund, frilund@hotmail.com, tlf: 91563826

Prosjektperiode
19.08.2019 - 21.06.2021

Status
04.05.2021 - Vurdert

Vurdering (2)

04.05.2021 - Vurdert

NSD har vurdert endringen registrert 14.10.2020.

Ny dato for prosjektslutt er satt til 01.06.2021.

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 04.05.2021. Behandlingen kan fortsette.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET
NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er

<https://meldeskjema.nsd.no/vurdering/5d498745-813f-4847-9ecc-c6e7fe8902c2> 1/3

avsluttet.

Kontaktperson hos NSD: Karin Lillevold
Lykke til videre med prosjektet!

05.02.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen, så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 05.02.2020 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige personopplysninger, særlige kategorier av personopplysninger om helse og personopplysninger om straffedommer og lovovertrедelser frem til 11.05.2020.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

For straffeopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være de registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a), jf. art. 10, jf. personopplysningsloven § 11(2) a), jf. § 9 (2).

For alminnelige og særlige kategorier av personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være de registrertes samtykke, jf. henholdsvis, personvernforordningen art. 6 nr. 1 a), og personvernforordningen art. 6 nr. 1 a) jf. art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen:

- om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet.

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

SØKER INFORMANTER TIL MASTERAVHANDLING I SOSIALT ARBEID

Hei! Mitt navn er Frida Lund og jeg skriver for øyeblikket masteroppgave i sosialt arbeid som skal handle om *fangers pårørende*. I den anledning søker jeg informanter! Jeg søker etter **personer som har barn med en som er innsatt**. Det jeg ønsker er intervjuer på tomannshånd, hvor du selv bestemmer sted eller om du ønsker å gjøre det over telefon/skype eller lignende.

Kort om hva intervjuet vil handle om:

- Hvordan har hverdagen blitt påvirket av innsettelsen?
- Hvordan har det vært å gå fra å være to foreldre i hjemmet til én?
- Hvilke konsekvenser har det gitt i sammenheng med både det sosiale og økonomiske?

Det vil bli brukt båndopptaker, men din identitet blir anonymisert og selve intervjuet er det kun jeg som vil ha tilgang til. På forhånd vil jeg få godkjent prosjektet fra norsk senter for forskningsdata som vil si at ditt personvern blir ivaretatt.

Har du spørsmål eller kunne du tenke deg å stille som informant ta gjerne kontakt!

Telefonnummer: 915 63 826

Epost: frilund@hotmail.com

Med vennlig hilsen

Frida Lund